

UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE
MASTER STUDIJE

Master studijski program: Poslovna ekonomija

MASTER RAD

**"ANALIZA KONKURENTNOSTI U SRBIJI SA OSVRTOM
NA BANKARSKI SEKTOR I SEKTOR OSIGURANJA"**

Mentor:

prof. dr XXXXXX XXXXXXĆ

Student:

XXXXX XXXXXĆ

broj indeksa Mxxxx/xx

Beograd, 2009. godina

Sadržaj:

UVOD

GLAVA I

KONKURENCIJA U SRBIJI	1
1. Pojam konkurencija	2
2. Pojmovi konkurencija i konkurentnost	6
3. Stanje i ocene konkurencije i konkurentnosti	8
4. Zakon o zaštiti konkurencije	19
5. Pravo konkurencije u Srbiji i Evropskoj Uniji.....	27
5.1. Državna pomoć	31
6. Finansijski sektor u Srbiji u 2008. godini	36
7. Pokazatelji tržišne koncentracije.....	38

GLAVA II

KONKURENCIJA U BANKARSKOM SEKTORU	41
1. Učesnici na tržištu banaka	42
2. Zbirni bilansi banaka.....	43
3. Bilansne kategorije banaka	47
4. Bilansni pokazatelji banaka	53

GLAVA III

KONKURENCIJA U SEKTORU OSIGURANJA	57
1. Učesnici na tržištu osiguranja	58
2. Zbirni bilansi osiguravajućih društava.....	60
3. Bilansne kategorije osiguravajućih društava	64
4. Bilansni pokazatelji osiguravajućih društava.....	69

ZAKLJUČAK

LITERATURA

UVOD

Tržište neke zemlje toliko je razvijeno koliko na njemu funkcionise konkurencija. A konkurencija se mora podsticati, pa i štititi mehanizmima i standardima koji su primereni ekonomiji usmerenoj ka razvoju tržišne ekonomije i ka evropskim integracijama.

Međutim, prema većem delu meritornih ocena, komparativna međunarodna konkurentnost srpske ekonomije je na veoma niskom nivou:

- sa jedne strane sporo napredujemo u izgradnji tržišta i jačanju institucija tržišne ekonomije,
- sa druge strane drugi su daleko više napredovali ne samo u ekonomskim reformama, već i u procesu jačanja institucija tržišne ekonomije.

Jačanje tržišta i zaštita konkurencije u današnjoj Srbiji predmet su veoma raznorodnih kontroverznih analiza i pristupa. Deo nesporazuma oko zaštite konkurencije proističe iz površnog shvatanja i nerazumevanja mehanizama savremene tržišne ekonomije, njenih regulatornih mehanizama i institucija odavno razvijenih u Evropi, a prethodno u SAD. Srbija će tek biti suočena sa mnogim izazovima od kojih će izgradnja institucija i jačanja tržišta zahtevati mnogo resursa- energije vremena i znanja, pa i političke volje i odgovornosti za reforme. Troškovi ovih reformi i tranzicije uopšte u najvećoj meri zavisiće od mera i aktivnosti preduzetih na planu razvoja i zaštite konkurencije.

Prema Lenjinu¹, tržišni sistem se može uništiti ako mu se eliminiše konkurencija i uništi novac. Naime, tada i nema tržišnog sistema, pa se prirodno nameće potreba ekonomskog arbitriranja, preraspodele i administrativno regulisane razmene i vrednovanja dobara i usluga. Sistem koji ostane bez konkurencije i kome se nametnu ekonomski monopoli kao i poredak u kome otkažu funkcije sigurnog i stabilnog novčanog sistema, ne može da opstane.

¹ B Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008. godina, strana 4

GLAVA I

Konkurencija u Srbiji

- 1. Pojam konkurencija*
- 2. Pojmovi konkurencija i konkurentnost*
- 3. Stanje i ocene konkurencije i konkurentnosti*
- 4. Zakon o zaštiti konkurencije*
- 5. Pravo konkurencije u Srbiji i Evropskoj Uniji*
 - 5.1. Državna pomoć*
- 6. Finansijski sektor u Srbiji u 2008. godini*
- 7. Pokazatelji tržišne koncentracije*

1. Pojam konkurencija

Šta je to konkurencija? Da li postojanje velikih neminovno dovodi do nestanka konkurencije? Da li konkurencija može da postoji samo ukoliko su svi igrači na tržištu mali? Prilično davno, jedan od najboljih poznavalaca ove problematike, nobelovac Džordž Stigler, utvrdio je da konkurencija jeste nadmetanje, rivalitet između konkurenata, tj. pritisak koji svaki od igrača trpi na tržištu. Što je veći pritisak, veća je ekonomska efikasnost.

Reč ***konkurencija*** potiče iz latinskog jezika (*concurentia*) i znači suparništvo, takmičenje, nadmetanje.

Sa pravnog aspekta², konkurencija je sistem u kojem svaki privredni subjekt nastupa na tržištu svojom privrednom inicijativom, tako da među njima nastaje privredno takmičenje.

U subjektivnom smislu konkurencija označava privredni i pravni režim u kome je svakome priznata sloboda privredne inicijative, a u objektivnom smislu onaj u kome je osigurana prisutnost na tržištu više takmičara, s'tim da su međusobno nezavisni.

Sa ekonomskog aspekta³, u užem smislu, konkurencija je niz uslova za ponašanje i odnose privrednih subjekata u sferi razmene, prilikom formiranja tržišne cene, pa se s'obzirom na različitost uslova i ponašanja formiraju različiti tipovi konkurencije.

U širem smislu, konkurencija je ukupnost produkcionih odnosa koji se izražavaju razmenom i prometom.

² "Pravna enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1979. godina, strana 563

³ "Ekonomska enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1984. godina, strana 525

Tržišne strukture u savremenim privredama karakteriše nekoliko vrsta konkurencije: monopol, oligopol, polipol.⁴

🚦 Po definiciji pravne nauke⁵ **monopoli** su krupne privredne organizacije koje u sistemu tržišne privrede, zbog svoje privredne snage u pojedinim delatnostima, posluju bez konkurencije i time ovladavaju izvesnim tržištem.

Po definiciji ekonomske nauke⁶ **monopol** je tržišno stanje pri kojem na strani ponude postoji samo jedan prodavac, a na strani tražnje mnoštvo kupaca. Pored ovog pojma postoje i sledeća tržišna stanja:

- **monopson** - tržišno stanje pri kom se na strani tražnje pojavljuje samo jedan kupac, a na strani ponude mnoštvo prodavaca.

- **bilateralni monopol** - tržišno stanje pri kojem i na strani ponude i na strani tražnje postoji samo po jedan učesnik.

🚦 **Oligopol** je tržišno stanje pri kojem postoji nekoliko prodavaca na strani ponude i više kupaca na strani tražnje, tj. grupa prodavaca kontroliše tržište. Pored ovog pojma postoje i sledeća tržišna stanja:

- **oligopson** - tržišno stanje pri kojem postoji nekoliko kupaca na strani tražnje i više prodavaca na strani ponude, tj. grupa kupaca kontroliše tržište.

- **bilateralni oligopol** - tržišno stanje pri kojem postoji nekoliko prodavaca na strani ponude i nekoliko kupaca na strani tražnje, tj. grupa prodavaca i kupaca kontroliše tržište i na strani ponude i na strani tražnje.

Tržišno stanje u kojem postoje dva prodavca naspram velikog broja kupaca- **duopol**.

Tržišno stanje u kojem postoje dva kupca naspram velikog broja prodavaca- **duopson**.

Tržišno stanje u kojem postoje tri prodavca naspram velikog broja kupaca- **triopol**.

Tržišno stanje u kojem postoje tri kupca naspram velikog broja prodavaca- **triopson**.

Tržišno stanje u kojem postoje četiri prodavca naspram velikog broja kupaca- **tetrapol**.

Tržišno stanje u kojem postoje četiri kupca naspram velikog broja prodavaca- **tetrapson**...

⁴ D. Dašić, "Principi ekonomike", Fakultet za poslovno pravo, Beograd, 2004. godina, strana 129

⁵ "Pravna enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1979. godina, strana 715

⁶ "Ekonomska enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1984. godina, strana 548

🚩 Polipol i polipson su sinonimi za potpunu konkurenciju na tržištu.

Potpuna konkurencija je tržišno stanje gde postoji veliki broj prodavaca i kupaca na tržištu.

Polipol je tržišno stanje gde postoji neograničen broj učesnika na strani ponude robe i usluga.

Polipson je tržišno stanje gde postoji neograničen broj učesnika na strani tražnje robe i usluga.

Tabela 1: Tržišna struktura prema obliku konkurencije

Potpuna konkurencija	Ograničena (nepotpuna) konkurencija	Ne postoji konkurencija
↓	↓	↓
Polipol	Oligopol	Monopol
Mnogo firmi dominira tržištem	Nekoliko firmi dominira tržištem	Jedna firma dominira tržištem

Izvor: D. Đ. Dašić, "Principi ekonomike", Fakultet za poslovno pravo, Beograd, 2004. godina, strana 129

Istorijat borbi protiv monopolističkih situacija je u Srbiji kratak i veoma neuspešan. Uz to, ni javnost ni političari nemaju dovoljnu dozu zainteresovanosti da se bore protiv netržišnih ponašanja i u onim granama gde je to relativno lako dokazivo i ostvarljivo. U Americi se pre stotinak godina govorilo kako dekadencija i korupcija političkog sistema "demokratiju pretvaraju u plutokratiju" ili u vlast krupnog kapitala. Svaka sličnost sa današnjom Srbijom i njenim "uspehom" u borbi protiv jako loših monopolističkih pozicija je nenamerna.

Monopoli, monopolističko ponašanje, dominantne pozicije na tržištu- sve su to reči koje se poslednjih meseci mogu čuti i u Srbiji kada je nešto u privredi loše. Jedno je tačno, svi navedeni termini su posledica nedovoljne konkurencije u različitim delatnostima, bilo koje privrede, pa tako i srpske i po pravilu takve netržišne situacije proizvode manje ili veće negativne efekte. Takvih netržišnih situacija u Srbiji ima dosta, gotovo u svakoj privrednoj grani. Takođe, kapital srpske privrede je jako koncentrisan u rukama velikih firmi, posebno u razvijenim delovima kao što su Beograd i Vojvodina.

Ipak je mnogo netačnih i proizvoljnih konstatacija vezanih za ranije navedene termine, jer nije isto ako se neko nađe u dominantnoj poziciji na tržištu i ne zloupotrebljava je i ako je dominantan u svojoj branši i zloupotrebljava je. Najevidentnija zloupotreba je formiranje visokih marži i ostvarivanje neuobičajenih profitnih stopa od strane onoga ko se nalazi u privilegovanoj poziciji, što rezultira višim cenama od normalnih, manjoj kupovnoj moći kupaca i naravno konstantnim pritiskom na porast inflacije.

Dok su trendovi da se u Americi i Evropskoj Uniji veoma oštrim državnim merama i/ili jakim preduzetničkim inicijativama bori protiv raznih monopolističkih ponašanja koja su na štetu privrede u celini, nekadašnje Istočnoevropske zemlje i posebno zemlje Zapadnog Balkana se ne mogu baš pohvaliti takvim aktivnostima i inicijativama. Što je država slabije razvijena, što su njeni mehanizmi kontrole dominacije na tržištu slabije, to je teže dokazati i najočiglednije zloupotrebe dominantne pozicije na tržištu.

Monopoli i oligopoli su u privredama razvijenih država stara pojava, nekada su bili državni da bi kasnije bili zamenjeni privatnim, korporativnim monopolima / oligopolima. Često se može čuti i stav da su monopoli i oligopoli "prirodno" stanje privrednih sistema razvijenih država.

Pitanje postojanja monopolskih struktura u Srbiji nakon tranzicionih promena ekonomskog sistema ostaje otvoreno. Monopoli postoje tamo gde postoji direktno državno vlasništvo i zabrana uključivanja drugih učesnika na tržištu, najčešće se radi o prirodnom monopolu.

2. Pojmovi konkurencija i konkurentnost

Najjednostavnija definicija konkurencije glasi da je to isto što i utakmica. Pri tome su veoma bitna pravila igre i način njihovog delovanja i obezbeđenja što svakako podrazumeva i arbitražu (delovanje institucija privrednog zakonodavstva). A sama konkurentnost se uslovno može definisati kao stanje pojedinačnih učesnika na utakmici ili ukupni rezultat utakmice koji se tiče pozicije pojedinih igrača, kako pojedinačnih privrednih subjekata, unutra, tako i nacionalnih privreda, ukoliko je reč o konkurenciji na međunarodnoj tržišnoj sceni.

U današnjem institucionalnom pristupu privrednoj utakmici i pravno-ekonomskom uređenju konkurentskih ekonomskih sistema, upravo zbog tih činjenica i postoje i deluju regulatorna tela za zaštitu konkurencije. Pošto je konkurencija, kao relativno slobodno takmičenje, odnosno, "rivalitet dve ili više strana u vezi sa nekim zajedničkim ciljem"⁷, pretpostavka povećanja konkurentnosti, konkurentnost bez konkurencije nema nikakvog smisla. I obrnuto, ne može nikako postati konkurentan bilo koji učesnik sportskog takmičenja, kao i subjekt privrednog, političkog ili kulturnog života, neko ko nije izložen konkurenciji.

Tržište po sebi podrazumeva skup odnosa koji deluju na učesnike, posredno ili čineći ekonomski efikasnijim, tehnološki naprednijim, na taj način doprinoseći opštem društvenom blagostanju, i osnovna karakteristika tržišnog sistema je konkurentska borba među učesnicima. Međutim, to je često ili po pravilu borba nejednakih učesnika, ili konkurenata različite moći. Da nije tako ne bi se ni takmičili za preimućstvo. To nije problem pošto povećanje efikasnosti i tehnički progres čine pojedine učesnike uspešnijim od drugih, tako da oni mogu da ponude potrošačima niže cene sve kvalitetnijih proizvoda, povećavajući tako opštu ekonomsku efikasnost, podižući nivo opšte međunarodne konkurentnosti nacionalne privrede.

⁷ www.wikipedia.org

Konkurencija kao tržišna utakmica među privrednim subjektima se odvija uvek u konkretnim okolnostima. Ekonomski teoretičari su još od klasičnog perioda podvlačili njen značaj za razvoj i bogatstvo naroda u celini na osnovu teorijskog (apstraktnog) modela, odnosno, ideje da će u toj utakmici svako vođen "nevidljivom rukom" tržišta, radeći za sebe, na taj način najviše doprineti opštem razvoju i blagostanju društva. Ovakav osnovni stav je naročito potekao od Adama Smita, osnivača moderne ekonomske nauke koji, međutim, nije propustio da podvuče da "ljudi u svom tržišnom ponašanju često pokušavaju da prave konspirativni dogovor usmeren protiv interesa ostalih učesnika na tržištu, sa namerom da podižu cene"⁸.

Neoklasična ekonomska škola dizajnirala je sledeći redosled tržišnih uticaja i ishoda: tržišna struktura - tržišno ponašanje - tržišni rezultati. Kasnija kritika ovako pojednostavljene šeme najpre u SAD, a onda i u Evropi, pokazala je da je za ekonomski rezultat bitna, ne samo tržišna struktura, već i koncentracija, odnosno različito prisustvo i različita moć pojedinih učesnika, tako da je otkrivena korelacija između visoko procentualnog učešća na tržištu i barijera za konkurenciju sa jedne, kao i visokih profitnih stopa sa druge strane. A osnovna uloga konkurencije, kao i čitavog sistema tržišne ekonomije je da podigne nivo konkurentnosti povećanjem efikasnosti i smanjivanjem troškova proizvodnje u obostranu korist kupca i prodavca. Preciziranje pojmova zahteva da se konkurencija kao proces razdvoji od pojma konkurentnost, pri čemu je konkurencija ključna pretpostavka konkurentnosti.

Privreda Srbije, prema opšteprihvaćenom stanovištu nije dovoljno konkurentna, čak ni među zemljama u tranziciji. Sve što se dešava u ovdašnjoj privredi ukazuje na slabu poziciju u svetskim i lokalnim razmerama. Privreda Srbije nije na zavidnom mestu prema dinamici rasta. Ona zaostaje u rastu izvoza, privlačenju stranih direktnih investicija. Sve u svemu, Srbija nije napravila dovoljan ili bar očekivani napredak u ekonomskoj efikasnosti, koji se očekivao nakon 2000. godine, pa nije ni dovoljno konkurentna u regionalnim, a pogotovu u evropskim i svetskim razmerama.

⁸ B Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008. godina, strana 7

3. Stanje i ocene konkurencije i konkurentnosti

"Suštinu konkurencije predstavljaju struktura i razvoj industrije, kao i način na koji kompanije stiču i održavaju konkurentsku prednost. Temeljno razumevanje ovih pitanja osnova je na koju se sve nadovezuje."
(M. Porter)⁹

Pitanje šta je to što jedno preduzeće ili privredu čini konkurentnijom u odnosu na druge, odnosno, koji faktori imaju presudan značaj za postizanje konkurentnosti na globalnom nivou, postaje sve aktuelnije. Intenzivan proces globalizacije, razvoj tehnologije i pojava na globalnom tržištu sve agresivnije konkurencije nameću potrebu za permanentnim preispitivanjem postojećih i pronalaženjem novih izvora rasta.

Michael Porter, profesor Harvard Business School, proučavajući uspehe nacionalnih privreda na globalnom nivou, razvija model faktora nacionalne konkurentske prednosti. U modelu nazvanom "nacionalni dijamant" konkurentska sposobnost privrede, odnosno, posmatrane industrije objašnjava se uzajamnim delovanjem četiri bitne determinante¹⁰:

- * uslovljenost faktorima- pozicija nacije u faktorima proizvodnje: radna snaga, zemljište, kapital, infrastruktura i sl.
- * uslovi tražnje- karakter domaće tražnje, priroda potreba kupaca, veličina tržišta, sposobnost anticipiranja potreba potrošača i sl.
- * povezane i prateće delatnosti- prisustvo ili odsustvo dobavljača i drugih povezanih grana
- * strategija firme, struktura i rivalstvo- način stvaranja i upravljanja preduzećem, stepen rivaliteta na domaćem tržištu.

⁹ N. Savić, M. Džunić, "Konkurentnost Srbije u regionu", Univerzitet Singidunum, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 2008. godina, strana 4

¹⁰ B. Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008. godina, strana 259

Veze između navedenih faktora modela "nacionalni dijamant" su interaktivne. Pozitivna kretanja u jednom segmentu uslovljavaju razvoj ostalih determinanti konkurentnosti i suprotno. U modelu, kao peti faktor, izdvaja se i uloga države, odnosno, vlade. Država svojim merama može podsticajno, ali i ograničavajuće uticati na razvoj varijabli modela i na taj način uticati na konkurentne sposobnosti jedne privrede.

Pozicije pojedinih zemalja prema određenim aspektima konkurentnosti predmet je analize različitih međunarodnih institucija. Cilj takvih istraživanja nije samo puko utvrđivanje redosleda zemalja, već i pružanje mogućnosti zemljama da uoče sopstvene nedostatke i da njihovim otklanjanjem poboljšaju svoju konkurentnost.

Za uspešnu integraciju jedne zemlje u svetsko tržište, od presudnog značaja je njena međunarodna konkurentnost. Kako bi se procenile snage i slabosti Srbije postoje dve najrelevantnije studije koje se bave temom međunarodna konkurentnost.

Dve studije kojima treba posvetiti najveću pažnju su:

- ➡ ***Izveštaj Svetskog ekonomskog foruma (Global Competitiveness Index)***
- ➡ ***Izveštaj Svetske banke (Doing Business)***

Ove dve studije zaslužuju posebnu pažnju iz tri glavna razloga. Prvo, one su veoma prepoznatljive i važe za referentne studije kada je reč o međunarodnoj konkurentnosti. Njih koriste i investitori i kreatori ekonomskih politika, te verujemo da je korisno detaljnije razmotriti rezultate iz ovih studija. Drugo, one pokrivaju veliki broj zemalja (133 u slučaju Izveštaja Svetskog ekonomskog foruma, odnosno, 183 u slučaju Izveštaja Svetske banke), te pružaju odličan uvid u poziciju domaće privrede u širokom svetskom kontekstu, ali i poređenje domaće privrede sa drugim zemljama iz regiona. Treće, ove dve studije razmatraju širok i komplementaran skup činioca koji utiču na međunarodnu konkurentnost jedne zemlje.

Dakle, ova dva izveštaja se odlično dopunjuju i daju celovit uvid u snage i slabosti koje odlikuju razmatrane zemlje.

Izveštaj Svetskog ekonomskog forumu je jedna od najreferentnijih publikacija o međunarodnoj konkurentnosti. Ova studija pokriva preko 130 zemalja i daje uporednu analizu njihove poslovne klime i uslova za poslovanje iz perspektive privrednika. Ovaj izveštaj omogućava preciznu identifikaciju specifičnih prednosti i problema pojedinih zemalja u širem kontekstu.

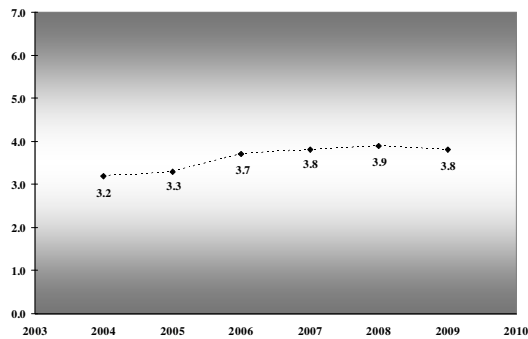
Svetski ekonomski forum prema izveštaju za 2009-2010. godinu Srbiju, od 133 rangirane zemlje, stavlja na 93. mesto, nekoliko mesta niže nego godinu dana ranije. Ovo je popriličan pad u odnosu na prošlu godinu kada se Srbija nalazila na 85. mestu.

Tabela 2: Indeks globalne konkurentnosti Srbije 2007-2009

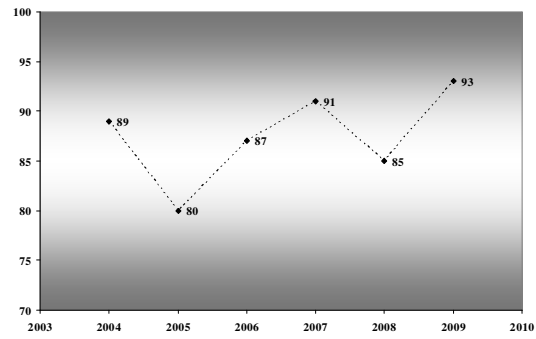
Global Competitiveness Index	Rank	Score (1-7)
GCI 2009–2010 (out of 133)	93	3.77
GCI 2008–2009 (out of 134)	85	3.90
GCI 2007–2008 (out of 131)	91	3.78

Izvor: www.weforum.org

Grafikon 1: Kretanje indeksa i ranga globalne konkurentnosti Srbije, 2004-2009

Kretanje indeksa globalne konkurentnosti, 2004-2009

Kretanje ranga globalne konkurentnosti, 2004-2009

Izvor: www.weforum.org

Tabela 3: Zemlje po globalnoj konkurentnosti od strane Svetskog ekonomskog foruma

THE GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX											
Country	Rank	Score	Country	Rank	Score	Country	Rank	Score	Country	Rank	Score
Switzerland	1	5.60	Kuwait	39.	4.53	El Salvador	77.	4.02	Nicaragua	115.	3.44
United States	2	5.59	Tunisia	40.	4.50	Peru	78.	4.01	Côte d'Ivoire	116.	3.43
Singapore	3	5.55	Oman	41.	4.49	Sri Lanka	79.	4.01	Mongolia	117.	3.43
Sweden	4	5.51	Puerto Rico	42.	4.48	Guatemala	80.	3.96	Ethiopia	118.	3.43
Denmark	5	5.46	Portugal	43.	4.40	Gambia, The	81.	3.96	Malawi	119.	3.42
Finland	6	5.43	Barbados	44.	4.35	Ukraine	82.	3.95	Bolivia	120.	3.42
Germany	7	5.37	South Africa	45.	4.34	Algeria	83.	3.95	Madagascar	121.	3.42
Japan	8	5.37	Poland	46.	4.33	Macedonia, FYR	84.	3.95	Tajikistan	122.	3.38
Canada	9	5.33	Slovak Republic	47.	4.31	Argentina	85.	3.91	Kyrgyz Republic	123.	3.36
Netherlands	10	5.32	Italy	48.	4.31	Trinidad and Tobago	86.	3.91	Paraguay	124.	3.35
Hong Kong SAR	11	5.22	India	49.	4.30	Philippines	87.	3.90	Nepal	125.	3.34
Taiwan, China	12	5.20	Jordan	50.	4.30	Libya	88.	3.90	Timor-Leste	126.	3.26
United Kingdom	13	5.19	Azerbaijan	51.	4.30	Honduras	89.	3.86	Mauritania	127.	3.25
Norway	14	5.17	Malta	52.	4.30	Georgia	90.	3.81	Burkina Faso	128.	3.23
Australia	15	5.15	Lithuania	53.	4.30	Jamaica	91.	3.81	Mozambique	129.	3.22
France	16	5.13	Indonesia	54.	4.26	Senegal	92.	3.78	Mali	130.	3.22
Austria	17	5.13	Costa Rica	55.	4.25	Serbia	93.	3.77	Chad	131.	2.87
Belgium	18	5.09	Brazil	56.	4.23	Syria	94.	3.76	Zimbabwe	132.	2.77
Korea, Rep.	19	5.00	Mauritius	57.	4.22	Dominican Republic	95.	3.75	Burundi	133.	2.58
New Zealand	20	4.98	Hungary	58.	4.22	Albania	96.	3.72			
Luxembourg	21	4.96	Panama	59.	4.21	Armenia	97.	3.71			
Qatar	22	4.95	Mexico	60.	4.19	Kenya	98.	3.67			
United Arab Emirates	23	4.92	Turkey	61.	4.16	Nigeria	99.	3.65			
Malaysia	24	4.87	Montenegro	62.	4.16	Tanzania	100.	3.59			
Ireland	25	4.84	Russian Federation	63.	4.15	Pakistan	101.	3.58			
Iceland	26	4.80	Romania	64.	4.11	Suriname	102.	3.57			
Israel	27	4.80	Uruguay	65.	4.10	Benin	103.	3.56			
Saudi Arabia	28	4.75	Botswana	66.	4.08	Guyana	104.	3.56			
China	29	4.74	Kazakhstan	67.	4.08	Ecuador	105.	3.56			
Chile	30	4.70	Latvia	68.	4.06	Bangladesh	106.	3.55			
Czech Republic	31	4.67	Colombia	69.	4.05	Lesotho	107.	3.54			
Brunei Darussalam	32	4.64	Egypt	70.	4.04	Uganda	108.	3.53			
Spain	33	4.59	Greece	71.	4.04	Bosnia and Herzegovina	109.	3.53			
Cyprus	34	4.57	Croatia	72.	4.03	Cambodia	110.	3.51			
Estonia	35	4.56	Morocco	73.	4.03	Cameroon	111.	3.50			
Thailand	36	4.56	Namibia	74.	4.03	Zambia	112.	3.50			
Slovenia	37	4.55	Vietnam	75.	4.03	Venezuela	113.	3.48			
Bahrain	38	4.54	Bulgaria	76.	4.02	Ghana	114.	3.45			

*The 2008-2009 rank is out of 134 countries. One country covered last year, Moldova, had to be excluded this year for lack of Survey data.

Izvor: www.weforum.org

Izveštaj Svetskog ekonomskog foruma polazi od pretpostavke da zemlje u svom ekonomskom razvoju prolaze kroz tri faze.

Prema klasifikaciji Svetskog ekonomskog foruma, Srbija se nalazi u grupi zemalja koje su u drugoj fazi razvoja. Pored Srbije, u ovoj grupi se nalazi još 25 zemalja koje su pokrivene istraživanjem.

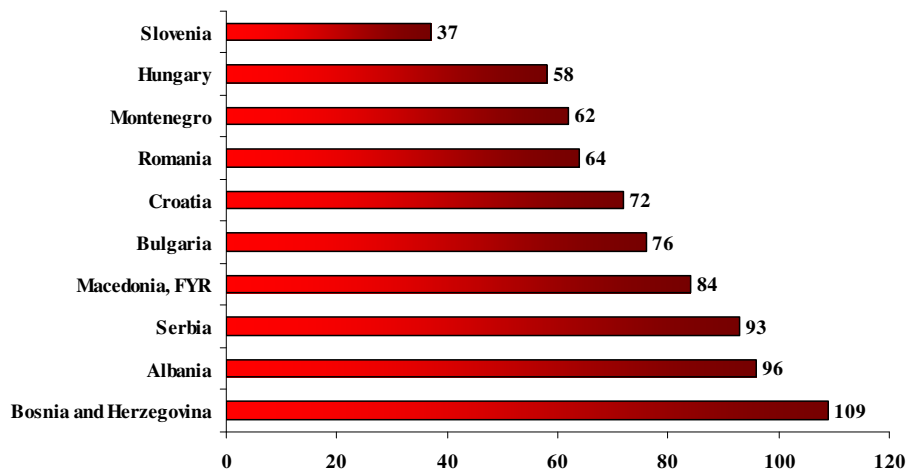
Tabela 4: Grupe zemalja prema fazi razvoja po klasifikaciji Svetskog ekonomskog foruma

STAGE 1	TRANSITION FROM 1 TO 2	STAGE 2	TRANSITION FROM 2 TO 3	STAGE 3
Bangladesh	Algeria	Albania	Bahrain	Australia
Benin	Azerbaijan	Argentina	Barbados	Austria
Bolivia	Botswana	Armenia	Chile	Belgium
Burkina Faso	Brunei Darussalam	Bosnia and Herzegovina	Croatia	Canada
Burundi	Egypt	Brazil	Hungary	Cyprus
Cambodia	Georgia	Bulgaria	Latvia	Czech Republic
Cameroon	Guatemala	China	Lithuania	Denmark
Chad	Indonesia	Colombia	Mexico	Estonia
Côte d'Ivoire	Jamaica	Costa Rica	Oman	Finland
Ethiopia	Kazakhstan	Dominican Republic	Poland	France
Gambia, The	Kuwait	Ecuador	Romania	Germany
Ghana	Libya	El Salvador	Russian Federation	Greece
Guyana	Morocco	Jordan	Turkey	Hong Kong SAR
Honduras	Paraguay	Macedonia, FYR	Uruguay	Iceland
India	Qatar	Malaysia		Ireland
Kenya	Saudi Arabia	Mauritius		Israel
Kyrgyz Republic	Syria	Montenegro		Italy
Lesotho	Venezuela	Namibia		Japan
Madagascar		Panama		Korea, Rep.
Malawi		Peru		Luxembourg
Mali		Serbia		Malta
Mauritania		South Africa		Netherlands
Mongolia		Suriname		New Zealand
Mozambique		Thailand		Norway
Nepal		Tunisia		Portugal
Nicaragua		Ukraine		Puerto Rico
Nigeria				Singapore
Pakistan				Slovak Republic
Philippines				Slovenia
Senegal				Spain
Sri Lanka				Sweden
Tajikistan				Switzerland
Tanzania				Taiwan, China
Timor-Leste				Trinidad and Tobago
Uganda				United Arab Emirates
Vietnam				United Kingdom
Zambia				United States
Zimbabwe				
Average: 3.92				

Izvor: www.weforum.org

Ukoliko posmatramo zemlje u okruženju, Srbija je i dalje loše pozicionirana. Iza nje su samo Albanija i Bosna i Hercegovina.

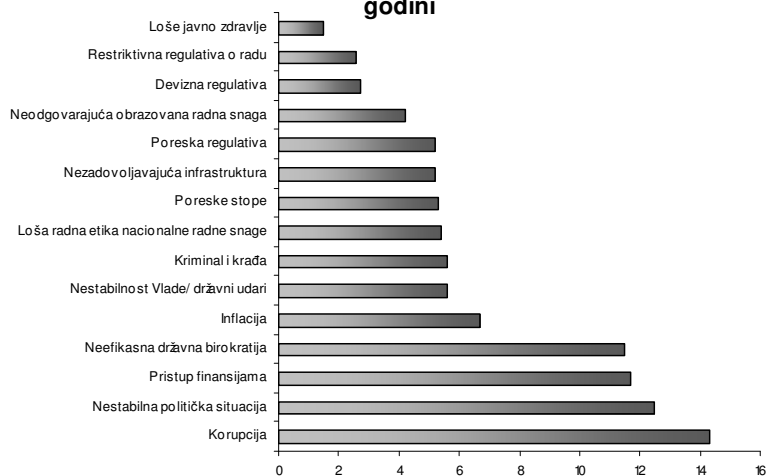
Grafikon 2: Rang globalne konkurentnosti zemalja u okruženju, 2009-2010. godine

Izvor: www.weforum.org

Na sledećem grafikonu prikazani su faktori koji su problematični za poslovanje u Srbiji. Za preduzeće najveća poteškoća su korupcija i nestabilna politička situacija koje su već godinama na samom vrhu među problematičnim faktorima za poslovanje. Odmah iza njih je pristup finansijama.

Grafikon 3: Najproblematičniji faktori za poslovanje u Srbiji prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma u 2009-2010. godini

Izvor: www.weforum.org

Globalni indeks konkurentnosti (GCI) se sastoji od preko 113 varijabli. Varijable su organizovane u 12 stubova, a svaki stub predstavlja područje koje se smatra kao važan faktor konkurentnosti:

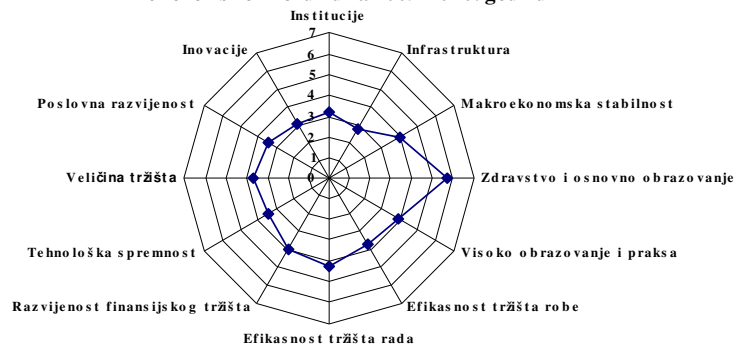
- ♣ Institucije
- ♣ Infrastruktura
- ♣ Makroekonomska stabilnost
- ♣ Zdravstvo i osnovno obrazovanje
- ♣ Visoko obrazovanje i praksa
- ♣ Efikasnost tržišta robe
- ♣ Efikasnost tržišta rada
- ♣ Razvijenost finansijskog tržišta
- ♣ Tehnološka spremnost
- ♣ Veličina tržišta
- ♣ Poslovna razvijenost
- ♣ Inovacije

Tabela 5: Faktori konkurentnosti u Srbiji prema Svetskom ekonomskom forumu za 2009-2010

Global Competitiveness Index 2009–2010		Rank	Score (1-7)
I	OSNOVNI ZAHTEVI	97	3.9
1.	Institucije	110	3.2
2.	Infrastruktura	107	2.8
3.	Makroekonomska stabilnost	111	3.9
4.	Zdravstvo i osnovno obrazovanje	46	5.7
II	FAKTORI POVEĆANJA EFIKASNOSTI	86	3.8
5.	Visoko obrazovanje i praksa	76	3.8
6.	Efikasnost tržišta robe	112	3.7
7.	Efikasnost tržišta rada	85	4.2
8.	Razvijenost finansijskog tržišta	92	3.9
9.	Tehnološka spremnost	78	3.4
10.	Veličina tržišta	67	3.7
III	FAKTORI INOVATIVNOSTI I SOFISTICIRANOSTI	94	3.2
11.	Poslovna razvijenost	102	3.4
12.	Inovacije	80	3.0

Izvor: www.weforum.org

Slika 1: Faktori konkurentnosti u Srbiji prema Svetskom ekonomskom forumu za 2009-2010. godinu

Izvor: www.weforum.org

Izveštaj Svetske banke definiše kriterijume koji su bitni za razvoj dobrog poslovnog okruženja (a implicitno i za razvoj privrede), i na osnovu ovih kriterijuma klasifikuje zemlje prema tome koliko je u njima, sa administrativne strane, lako osnovati, voditi i ugasiti preduzeće u svakoj od zemalja.

Ovaj izveštaj govori koliko je neka zemlja u odnosu na prethodnu godinu napredovala, odnosno, govori o učinjenim naporima javne uprave da se smanji administrativno opterećenje privrede, pojednostave procedure, ubrzaju postupci,...drugim rečima, pojednostavi i ubrza interakcija privrede i administracije.

Prema Izveštaju Svetske banke za 2009-2010. godinu, Srbija se nalazi na 88. mestu, od ukupno 183 rangirane zemlje, što ukazuje na bolje rangiranu poziciju za šest mesta.

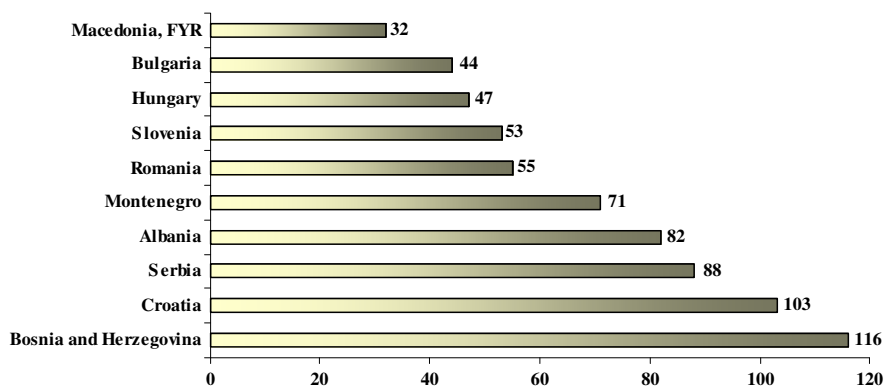
Tabela 6: Indeks poslovne konkurentnosti Srbije, 2008-2010

DOING BUSINESS	Rank
Doing Business 2009-2010 (out of 183)	88
Doing Business 2008-2009 (out of 181)	94
Doing Business 2007-2008 (out of 178)	86

Izvor: www.doingbusiness.org

Međutim, ako posmatramo zemlje u okruženju, Srbija je na nezavidnom položaju, gotovo na samom dnu. Iza nje su samo Hrvatska i Bosna i Hercegovina.

Grafikon 4: Rang poslovne konkurentnosti zemalja u okruženju, 2009-2010. godine

Izvor: www.doingbusiness.org

Tabela 7: Zemlje po globalnoj konkurentnosti od strane Svetske banke

DOING BUSINESS									
Rank	Country	Rank	Country	Rank	Country	Rank	Country	Rank	Country
1	Singapore	39.	Qatar	77.	Panama	115.	Swaziland	153.	Iraq
2	New Zealand	40.	Cyprus	78.	Italy	116.	Bosnia and Herzegovina	154.	Sudan
3	Hong Kong, China	41.	Kyrgyz Republic	79.	Kiribati	117.	Nicaragua	155.	Suriname
4	United States	42.	Slovak Republic	80.	Belize	118.	Argentina	156.	Mali
5	United Kingdom	43.	Armenia	81.	Trinidad and Tobago	119.	Bangladesh	157.	Senegal
6	Denmark	44.	Bulgaria	82.	Albania	120.	Russian Federation	158.	Gabon
7	Ireland	45.	Botswana	83.	Dominica	121.	Costa Rica	159.	Zimbabwe
8	Canada	46.	Taiwan, China	84.	El Salvador	122.	Indonesia	160.	Afghanistan
9	Australia	47.	Hungary	85.	Pakistan	123.	Nepal	161.	Bolivia
10	Norway	48.	Portugal	86.	Dominican Republic	124.	Paraguay	162.	Comoros
11	Georgia	49.	Chile	87.	Maldives	125.	Nigeria	163.	Djibouti
12	Thailand	50.	Antigua and Barbuda	88.	Serbia	126.	Bhutan	164.	Timor-Leste
13	Saudi Arabia	51.	Mexico	89.	China	127.	Micronesia, Fed. Sts.	165.	Togo
14	Iceland	52.	Tonga	90.	Zambia	128.	Morocco	166.	Mauritania
15	Japan	53.	Slovenia	91.	Grenada	129.	Brazil	167.	Lao PDR
16	Finland	54.	Fiji	92.	Ghana	130.	Lesotho	168.	Côte d'Ivoire
17	Mauritius	55.	Romania	93.	Vietnam	131.	Tanzania	169.	Angola
18	Sweden	56.	Peru	94.	Moldova	132.	Malawi	170.	Equatorial Guinea
19	Korea, Rep.	57.	Samoa	95.	Kenya	133.	India	171.	Cameroon
20	Bahrain	58.	Belarus	96.	Brunei Darussalam	134.	Madagascar	172.	Benin
21	Switzerland	59.	Vanuatu	97.	Palau	135.	Mozambique	173.	Guinea
22	Belgium	60.	Mongolia	98.	Marshall Islands	136.	Algeria	174.	Niger
23	Malaysia	61.	Kuwait	99.	Yemen, Rep.	137.	Iran, Islamic Rep.	175.	Eritrea
24	Estonia	62.	Spain	100.	Jordan	138.	Ecuador	176.	Burundi
25	Germany	63.	Kazakhstan	101.	Guyana	139.	West Bank and Gaza	177.	Venezuela, R.B.
26	Lithuania	64.	Luxembourg	102.	Papua New Guinea	140.	Gambia, the	178.	Chad
27	Latvia	65.	Oman	103.	Croatia	141.	Honduras	179.	Congo, Rep.
28	Austria	66.	Namibia	104.	Solomon Islands	142.	Ukraine	180.	São Tomé and Príncipe
29	Israel	67.	Rwanda	105.	Sri Lanka	143.	Syrian Arab Republic	181.	Guinea-Bissau
30	Netherlands	68.	Bahamas, the	106.	Egypt, Arab Rep.	144.	Philippines	182.	Congo, Dem. Rep.
31	France	69.	Tunisia	107.	Ethiopia	145.	Cambodia	183.	Central African Republic
32	Macedonia, FYR	70.	St. Vincent and the Grenadines	108.	Lebanon	146.	Cape Verde		
33	United Arab Emirates	71.	Montenegro	109.	Greece	147.	Burkina Faso		
34	South Africa	72.	Poland	110.	Guatemala	148.	Sierra Leone		
35	Puerto Rico	73.	Turkey	111.	Seychelles	149.	Liberia		
36	St. Lucia	74.	Czech Republic	112.	Uganda	150.	Uzbekistan		
37	Colombia	75.	Jamaica	113.	Kosovo	151.	Haiti		
38	Azerbaijan	76.	St. Kitts and Nevis	114.	Uruguay	152.	Tajikistan		

Izvor: www.doingbusiness.org

Svetska banka u izradi ove rangirane liste koristi deset pokazatelja ili faza u ciklusu poslovanja preduzeća. Ovi pokazatelji se koriste za analizu poslovnog okruženja u kontekstu administrativnih propisa koji opterećuju poslovanje preduzeća i to, pre svega, kroz tri aspekta: vremensko trajanje, broj postupaka i neposredan materijalni trošak plaćanja dažbina za svaku od procedura.

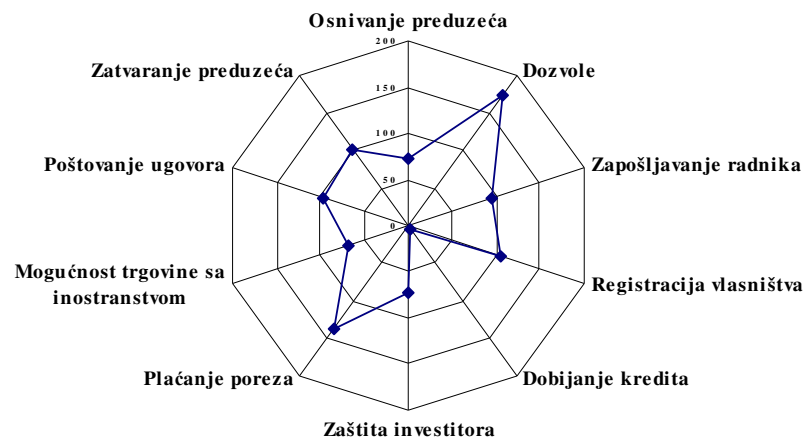
♣ Osnivanje preduzeća	♣ Zaštita investitora
♣ Dozvole	♣ Plaćanje poreza
♣ Zapošljavanje radnika	♣ Mogućnost trgovine sa inostranstvom
♣ Registracija vlasništva	♣ Poštovanje ugovora
♣ Dobijanje kredita	♣ Zatvaranje preduzeća

Tabela 8: Faktori konkurentnosti u Srbiji prema Svetskoj banci za 2009-2010

Doing Business 2010	Rank
1. Osnivanje preduzeća	73
2. Dozvole	174
3. Zapošljavanje radnika	94
4. Registracija vlasništva	105
5. Dobijanje kredita	4
6. Zaštita investitora	73
7. Plaćanje poreza	137
8. Mogućnost trgovine sa inostranstvom	69
9. Poštovanje ugovora	97
10. Zatvaranje preduzeća	102

Izvor: www.doingbusiness.org

Slika 2: Faktori konkurentnosti u Srbiji prema Svetskoj banci za 2009-2010. godinu

Izvor: www.doingbusiness.org

Konkurentnost privrede Republike Srbije, u poređenju sa ekonomijama drugih država, i dalje je na nezavidno niskom nivou. Loša pozicioniranost na svetskom tržištu i slaba konkurentna sposobnost domaćih preduzeća, nameću potrebu za konstantnim pronalaženjem novih mogućnosti za stvaranje konkurentnog ambijenta i postizanje veće efikasnosti u poslovanju. Aktivnosti usmerene na uključivanje Srbije u svetske ekonomske tokove doprineće bržem i intenzivnijem razvoju naše privrede, ali i ostvarivanju bolje pozicije u odnosu na sve oštriju konkurenciju.

Nacionalni savet za konkurentnost je predložio sledeće mere¹¹:

♣ povećanje efikasnosti javne uprave kroz:

- smanjenje potrebnog vremena za izdavanje dozvola,
- uvođenje elektronske uprave,
- koordinaciju rada inspekcijskih službi,
- primenu Godišnjeg operativnog planiranja,
- nastavak primene Strategije reforme javne uprave;

♣ usmeravanje kapitalnih investicija iz budžeta u projekte infrastrukture koji su od nacionalnog značaja;

♣ nastavak reforme obrazovanja:

- povezivanjem strategije sa budžetskom politikom,
- primenom uspešnih pilot programa u srednjim stručnim školama,
- jačanjem uloge privatnog sektora u osmišljavanju obrazovne politike,
- uvođenjem sistema kontinuiranog (doživotnog) obrazovanja;

♣ nastavak primene Strategije povećanja izvoza;

♣ jačanje konkurencije kroz izmene Zakona o zaštiti konkurencije.

Nacionalni savet za konkurentnost ima ključnu ulogu u unapređenju konkurentnosti i ima za cilj napredak na listi Svetskog ekonomskog foruma i ulazak u prvih 70 najbolje rangiranih zemalja 2011. godine.

¹¹ www.sam.org.rs/konkurentnost-B_Djelic.ppt

4. Zakon o zaštiti konkurencije

Konkurencija je jedna od prvih sfera ekonomije čija je regulacija otpočela u svetu još krajem XX veka, najpre u Americi, razvijenoj Evropi, a danas doživljava pravu institucionalnu ekspanziju u čitavom svetu. Osnovni razlozi za to su globalizacija koja integriše svetske i regionalne ekonomske tokove, kao i tržišne reforme koje sprovode skoro sve zemlje sveta da bi unapredile svoju konkurentnost, odnosno, efikasnost ekonomskog sistema.

Srbija je, prema najopštijoj oceni duboko zagazila u tržišne reforme, ali je na početku kada je u pitanju izgradnja institucija. Jedan od relativno novih je koncept zaštite konkurencije, pa nije čudo što se u vezi sa njim pojavljuju brojni nesporednosti. Najčešće greške u razumevanju politike i prava konkurencije u Srbiji proističu iz sledećih, uglavnom, pogrešnih stavova.¹²

✓ Prvi izvor nesporazuma je onaj koji izjednačava konkurenciju sa slobodnim tržištem na kome nema nikakvih smetnji za utakmicu i jednake šanse takmičara, tako da se bilo kakve intervencije, regulacije, pa čak i zaštita samog tržišta, smatraju štetnim. To su najpre "tvrđi", "tržišni" ekonomisti koji izvesna uporišta imaju u svetskoj ekonomskoj nauci, ali se u domaćoj teoriji javljaju kroz preovlađujuće mišljenje da je tržište dovoljno po sebi da unapredi ekonomiju i tehnologiju, pre svega slobodnim delovanjem, bez bilo kakve intervencije ili regulacije, pa čak i one koja se tiče monopola.

Na to pitanje dva su moguća odgovora: jedan je oskudno znanje i iskustvo zaštite konkurencije i antimonopolskog zakonodavstva, a drugi je mnogo prozaičniji- interes.

✓ Drugi izvor nesporazuma i grešaka u vezi sa konkurencijom i njenom zaštitom od strane nezavisnih regulatornih dolazi sa potpuno suprotne pozicije. Od tela za zaštitu konkurencije se često očekuje zaštita svih tržišnih učesnika, naročito malih i nedovoljno moćnih subjekata za tržišnu utakmicu, ali isto tako i potrošača, kao i borba protiv korupcije. Ono bi u toj varijanti postalo neka vrsta produžene ruke države.

¹² B Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008. godina, strana 13

Sve se to može razumeti sa stanovišta nasušnih potreba za funkcionalnim ekonomskim poretkom i stabilnošću, boljim standardom, održivim ekonomskim reformama i socijalnom ravnotežom. Ali to su, bez sumnje, ogromni zadaci koji se očekuju od jedne nove i relativno krhke institucije i sistema u nastojanju.

Zakon o zaštiti konkurencije i nezavisno funkcionisanje Komisije za zaštitu konkurencije kao regulatornog tela, predstavlja praksu i deo standarda Evropske Unije, kao i uslov priključivanja Srbije Evropskoj Uniji. Takva tendencija postoji danas u Srbiji, ili još jednostavnije, postoji ideja da regulatorna tela u Srbiji treba da budu što bliže Vladi, a u interesu što efikasnijeg okončanja privatizacije i ekonomskih reformi u celini. Funkcionisanje i zaštita konkurencije sama po sebi je deo reformi.

Konkurentnost srpske ekonomije danas može se povećati samo postepeno, mukotrpnim reformama i investicijama, tehnološkim progresom, strukturnim i organizacionim promenama, ali zato i čitavim setom mera od kojih su najvažnije reforme realnog i finansijskog sektora. Pri tome, stanje i unapređenje vladavine zakona i funkcionisanja institucija predstavlja bitnu pretpostavku svih ostalih uspešnih ishoda, pa i zaštite konkurencije. Istinu za volju, privredni ambijent se ne popravlja samo novčanim sredstvima, većom proizvodnjom i tehnologijom, već pre svega ljudskim kapitalom, znanjem, obrazovanjem, kulturom, boljim zakonima i njihovom primenom. To su pokazala iskustva mnogih naprednijih zemalja, koje su bitno poboljšale sopstvenu relativnu poziciju. Iste šanse nalaze se, još uvek, i pred Srbijom.

Konkurentnost se takođe podiže stalnim unapređivanjem kvaliteta privrede, odnosno, njene unutrašnje i spoljne konkurencije, kao i otvorenošću ekonomije, povećanjem broja konkurenata, njihovog kvaliteta i mogućnosti, boljim informisanjem kupaca,... Konkurencija ima za cilj blagostanje društva. Nije sigurno da će svaki sistem deklarativno otvorene tržišne ekonomije postići najveći mogući privredni prosperitet, ali je sigurno da će takav tržišni sistem koji unapređuje, omogućuje, neguje i štiti konkurenciju imati priliku da ostvari veće blagostanje za društvo u celini.

Zakon o zaštiti konkurencije stupio je na snagu 24.09.2005. godine (Službeni glasnik RS, broj 79/05) i time je prestao da važi Antimonopolski zakon iz 1996. godine. Novi Zakon o zaštiti konkurencije stupio je na snagu 1.11.2009. godine (Službeni glasnik RS, broj 51/09).

Prema članu 9, Zakona o zaštiti konkurencije:

Povredom konkurencije, u smislu ovog zakona, smatraju se akti ili radnje učesnika na tržištu koji za cilj ili posledicu imaju ili mogu da imaju značajno ograničavanje, narušavanje ili sprečavanje konkurencije:

[1] Restriktivni sporazumi

Restriktivni sporazumi¹³ su sporazumi između učesnika na tržištu koji imaju za cilj ili posledicu značajno ograničavanje, narušavanje ili sprečavanje konkurencije na teritoriji Republike Srbije.

Restriktivni sporazumi mogu biti ugovori, pojedine odredbe ugovora, izričiti ili prećutni dogovori, usaglašene prakse, kao i odluke oblika udruživanja učesnika na tržištu, a kojima se naročito:

- 1) neposredno ili posredno utvrđuju kupovne ili prodajne cene ili drugi uslovi trgovine;
- 2) ograničava i kontroliše proizvodnja, tržište, tehnički razvoj ili investicije;
- 3) primenjuju nejednaki uslovi poslovanja na iste poslove u odnosu na različite učesnike na tržištu, čime se učesnici na tržištu dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na konkurente;
- 4) uslovljava zaključivanje ugovora ili sporazuma prihvatanjem dodatnih obaveza koje s'obzirom na svoju prirodu i trgovačke običaje i praksu nisu u vezi sa predmetom sporazuma;
- 5) dele tržišta ili izvore nabavki.

Restriktivni sporazumi zabranjeni su i ništavi, osim u slučajevima izuzeća od zabrane u skladu sa ovim zakonom.

Restriktivni sporazumi mogu biti izuzeti od zabrane¹⁴ ukoliko doprinose unapređenju proizvodnje i prometa, odnosno, podsticanju tehničkog ili ekonomskog napretka, a potrošačima obezbeđuju pravičan deo koristi pod uslovom da ne nameću učesnicima na tržištu ograničenja koja nisu neophodna za postizanje cilja sporazuma, odnosno, da ne isključuju konkurenciju na relevantnom tržištu ili njegovom bitnom delu.

¹³ "Zakon o zaštiti konkurencije", Službeni glasnik, broj 51-09, član 10

¹⁴ Isto, član 11

Sporazumi manjeg značaja¹⁵ su sporazumi između učesnika na tržištu čiji ukupni tržišni udeo na relevantnom tržištu proizvoda i usluga na teritoriji Republike Srbije, nije veći od:

- 1) 10% tržišnog udela, ukoliko učesnici u sporazumu posluju na istom nivou lanca proizvodnje i prometa (*horizontalni sporazumi*);
- 2) 15% tržišnog udela, ukoliko učesnici u sporazumu posluju na različitom nivou lanca proizvodnje i prometa (*vertikalni sporazumi*);
- 3) 10% tržišnog udela, ukoliko sporazum ima karakteristike i horizontalnog i vertikalnog sporazuma ili gde je teško odrediti da li je sporazum vertikalni ili horizontalni;
- 4) 30% tržišnog udela, ukoliko se radi o sporazumima sa sličnim uticajem na tržište zaključenim između različitih učesnika, ako pojedinačni tržišni udeo svakog od njih ne prelazi 5% na svakom pojedinačnom tržištu na kome se ispoljavaju efekti sporazuma.

Sporazumi manjeg značaja su dozvoljeni, osim ako je cilj horizontalnog sporazuma određivanje cena ili ograničavanje proizvodnje ili prodaje, odnosno podela tržišta snabdevanja, kao i ako je cilj vertikalnog sporazuma određivanje cene, odnosno podele tržišta.

[2] Zloupotreba dominantnog položaja

Dominantan položaj¹⁶ na relevantnom tržištu ima učesnik na tržištu koji nema konkurenciju ili je konkurencija beznačajna, odnosno, koji ima značajno bolji položaj u odnosu na konkurente uzimajući u obzir veličinu tržišnog udela, ekonomsku i finansijsku snagu, pristup tržištima snabdevanja i distribucije, kao i pravne ili činjenične prepreke za pristup drugih učesnika na tržištu.

Pretpostavka je da učesnik na tržištu ima dominantan položaj, ako je njegov tržišni udeo na relevantnom tržištu 40% ili više.

Pretpostavka je da su dva ili više učesnika na tržištu u dominantnom položaju ako između njih ne postoji značajna konkurencija i ako je njihov ukupan tržišni udeo 50% ili više (kolektivna dominacija).

¹⁵ "Zakon o zaštiti konkurencije", Službeni glasnik, broj 51-09, član 14

¹⁶ Isto, član 15

Zloupotreba dominantnog položaja¹⁷ na tržištu zabranjena je.

Zloupotrebom dominantnog položaja, naročito se smatra:

- 1) neposredno ili posredno nametanje nepravične kupovne ili prodajne cene ili drugih nepravičnih uslova poslovanja;
- 2) ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja;
- 3) primenjivanje nejednakih uslova poslovanja na iste poslove sa različitim učesnicima na tržištu, čime se pojedini učesnici na tržištu dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na konkurente;
- 4) uslovljavanje zaključenja ugovora time da druga strana prihvati dodatne obaveze koje po svojoj prirodi ili prema trgovačkim običajima nisu u vezi sa predmetom ugovora.

Postoje značajne razlike u nacionalnim pravima različitih zemalja. Tako je prag dominantnog položaja manji u većim i razvijenim zemljama (obično između 25% i 30% tržišnog učešća), a veći u manje razvijenim zemljama (obično između 35% i 50% tržišnog učešća). Na primer, prag u Evropskoj Uniji i u Velikoj Britaniji iznosi $\frac{1}{4}$ relevantnog tržišta, a u Nemačkoj $\frac{1}{3}$ relevantnog tržišta. U Hrvatskoj prag je 40%, kao i u Srbiji.

Dominantni položaji na tržištu¹⁸ su veoma rasprostranjeni na različitim sektorskim tržištima razvijenih zemalja sveta. Poslednjih godina obim tržišta koji zauzima nekoliko glavnih konkurenata je sve veći i u zemljama u tranziciji. Tačnije, proces prisvajanja dominantnih položaja na tržištu, odnosno, povećanja tržišne moći u zemljama u tranziciji je "nus proizvod" proseca transformacije tržišnih struktura koji se preslikava sa tržišta odakle dolaze važni strani investitori ili se interno kreira od strane jakih domaćih kompanija. U principu, glavni razlog za pojavu dominantnog položaja na razvijenim tržištima jeste sve veća internacionalizacija i koncentracija poslovanja velikih multinacionalnih kompanija, koje, uvećanjem svoje moći na tržištu, podižu internu efikasnost poslovanja, a samim tim i profitne marže. Sa druge strane, nema bolje zaštite od narastajuće konkurencije od korišćenja neke vrste privilegovane situacije na tržištu, bilo da je takva situacija proizvod državnog nečinjenja ili je autonomno stečena kvalitetom poslovanja neke kompanije.

¹⁷ "Zakon o zaštiti konkurencije", Službeni glasnik, broj 51-09, član 16

¹⁸ B Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008. godina, strana 33

Prema članu 17, Zakona o zaštiti konkurencije:

Koncentracija učesnika na tržištu nastaje u slučaju:

- 1) spajanja i drugih statusnih promena u kojima dolazi do pripajanja učesnika na tržištu u smislu zakona kojim se uređuje položaj privrednih društava;
- 2) sticanja od strane jednog ili više učesnika na tržištu, neposredne ili posredne kontrole nad drugim učesnikom ili više učesnika na tržištu;
- 3) zajedničkog ulaganja od strane dva ili više učesnika na tržištu u cilju stvaranja novog učesnika na tržištu ili sticanja zajedničke kontrole nad postojećim učesnikom na tržištu, koji posluje na dugoročnoj osnovi i ima sve funkcije nezavisnog učesnika na tržištu.

Smatraće se jednom koncentracijom dve ili više transakcija između istih učesnika na tržištu, izvršenih u vremenskom periodu kraćem od dve godine, pri čemu se kao vreme njenog nastanka uzima dan izvršenja poslednje transakcije.

Ne smatra se da je nastala koncentracija učesnika na tržištu¹⁹ ako:

- 1) banka ili druga finansijska organizacija ili društvo za osiguranje, u toku svog redovnog poslovanja, privremeno stekne akcije ili udele, radi dalje prodaje, pod uslovom da ih proda najkasnije u roku od godinu dana od dana sticanja i da ih ne koristi tako da utiče na poslovne odluke učesnika na tržištu u pogledu njegovog ponašanja na tržištu;
- 2) društvo za upravljanje investicionim fondom ili investicioni fond stekne učešće u učesniku na tržištu, pod uslovom da svoja prava zasnovana na tom učešću ostvaruju samo radi očuvanja vrednosti svog ulaganja i pod uslovom da ne utiče na konkurentsko ponašanje tog učesnika na tržištu;
- 3) zajedničko ulaganje ima za cilj koordinaciju tržišnih aktivnosti između dva ili više učesnika na tržištu koji zadržavaju svoju pravnu nezavisnost;
- 4) stečajni upravnik stekne kontrolu nad učesnikom na tržištu.

¹⁹ "Zakon o zaštiti konkurencije", Službeni glasnik, broj 51-09, član 18

Koncentracije učesnika na tržištu su dozvoljene²⁰, osim ako bi značajno ograničile, narušile ili sprečile konkurenciju na tržištu Republike Srbije ili njegovom delu, a naročito ako bi to ograničavanje, narušavanje ili sprečavanje bilo rezultat stvaranja ili jačanja dominantnog položaja.

Dozvoljenost koncentracije učesnika na tržištu se utvrđuje u odnosu na:

- 1) strukturu relevantnog tržišta;
- 2) stvarne i potencijalne konkurente;
- 3) položaj na tržištu učesnika u koncentraciji i njihovu ekonomsku i finansijsku moć;
- 4) mogućnosti izbora dobavljača i korisnika;
- 5) pravne i druge prepreke za ulazak na relevantno tržište;
- 6) nivo konkurentnosti učesnika u koncentraciji;
- 7) trendove ponude i potražnje relevantne robe odnosno usluga;
- 8) trendove tehničkog i ekonomskog razvoja;
- 9) interese potrošača.

Zahtev za koncentraciju podnosi se pod uslovom da zajednički ukupan prihod svih učesnika u koncentraciji ostvaren na tržištu Republike Srbije u prethodnoj obračunskoj godini prelazi iznos od 10 miliona eura, u dinarskoj protivvrednosti po kursu na dan stavljanja godišnjeg računa. Pri računanju godišnjeg prihoda, ne računa se prihod koji učesnici ostvare u međusobnoj razmeni. Ukoliko učesnici ostvaruju prihod i na svetskom tržištu, onda isti mora prelaziti iznos od 50 miliona eura u dinarskoj protivvrednosti, pri čemu barem jedan od učesnika u koncentraciji mora biti registrovan na teritoriji Republike Srbije.

U Hrvatskoj je donjih prag prihoda na svetskom tržištu od 1 milijarde kuna (140.000.000 eura) za sve učesnike, pri čemu najmanje dva učesnika moraju imati prihod veći od 100 miliona kuna (14.000.000 eura) ostvaren na teritoriji Republike Hrvatske.

²⁰ "Zakon o zaštiti konkurencije", Službeni glasnik, broj 51-09, član 19

U Bosni i Hercegovini je donji prag prihoda na svetskom tržištu od 100 miliona konvertibilnih maraka (50.000.000 eura) za sve učesnike, pri čemu najmanje jedan učesnik mora biti registrovan na teritoriji Bosne i Hercegovine, ili pri čemu najmanje dva učesnika moraju imati prihod veći od 5 miliona konvertibilnih maraka (2.500.000 eura) ostvaren na teritoriji Bosne i Hercegovine ili ako njihovo učešće na tržištu Bosne i Hercegovine prelazi 40%.

U Bugarskoj je donji prag prihoda na svetskom tržištu veći od 15 miliona leva (7.500.000 eura) za sve učesnike.

U Češkoj je donji prag prihoda na svetskom tržištu veći od 1,5 milijardi kruna (53.000.000 eura) za sve učesnike, pri čemu najmanje dva učesnika moraju imati prihod veći od po 250 miliona kruna (8.900.000 eura) ostvaren na teritoriji Češke.

U Mađarskoj je donji prag prihoda na svetskom tržištu veći od 15 milijardi forinti (57.500.000 eura) za sve učesnike, pri čemu najmanje dva učesnika moraju imati prihod veći od 500 miliona forinti (2.000.000 eura) ostvaren na teritoriji Mađarske.

U Nemačkoj je donji prag prihoda na svetskom tržištu veći od 500 miliona eura za sve učesnike, pri čemu najmanje jedan učesnik mora imati prihod veći od 25 miliona eura ostvaren na teritoriji Nemačke.

U samoj Evropskoj Uniji, kada je reč o koncentraciji od značaja za celu Uniju, donji prag prihoda na svetskom tržištu je, razumljivo, najveći, 5 milijardi eura za sve učesnike, pri čemu najmanje dva učesnika moraju imati prihod veći od 250 miliona eura ostvaren na tržištu Unije.²¹

Koncentracije su područja prava konkurencije, kojem se posvećuje vrlo velika pažnja. Trend je rušenje granica koje razdvajaju delove poslovanja privrednika (kako u proizvodnom tako i u geografskom smislu). Rezultat nadilaženja nacionalnih granica i regulatornih ograničenja je nastajanje horizontalnih, vertikalnih i konglomeratskih koncentracija²².

²¹ www.trattorneys.com, Časopis "Pravo i privreda", Beograd, broj, 1-4/2007

²² **Horizontalni sporazum** sklapaju preduzeća koja se nalaze na istom nivou proizvodnje ili distribucije (na primer dva proizvođača automobila, odnosno dva distributera automobila).

Vertikalni sporazum sklapaju preduzeća koja se ne nalaze na istom nivou proizvodnje ili distribucije (na primer proizvođač automobila i proizvođač delova od kojih se sklapa automobil, proizvođač automobila i preprodavac automobila).

Konglomeratski sporazum sklapaju preduzeća koja se ne nalaze na istom nivou proizvodnje ili distribucije (na primer proizvođač automobila i proizvođač sapuna).

5. Pravo konkurencije u Srbiji i Evropskoj Uniji

Dva su najvažnija razloga za harmonizaciju našeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske Unije u ovoj oblasti. Kako će se sve veći deo privredne saradnje naše zemlje ostvariti sa zemljama Evropske Unije bilo bi značajno da se naše antimonopolsko pravo uskladi sa jedinstvenim pravom konkurencije Evropske Unije. Osim toga, usled realnih potreba razvoja tržišne privrede u Srbiji neophodno je izgraditi celovit sistem prava konkurencije i izvršiti kompletnu kodifikaciju ove grane prava u našem pravnom sistemu.

Sadašnje pravo konkurencije Srbije u poređenju sa pravom konkurencije Evropske Unije i nacionalnih zakonodavstava zemalja članica pokazuje se kao nedovoljno razvijeno. Iako je poslednjih godina vidljivo nastojanje zakonodavca da se zakonska rešenja približe rešenjima iz prava razvijenih zemalja (Evropska Unija, Nemačka, SAD), stanje u ovom delu našeg prava se ne može još oceniti kao zadovoljavajuće. Pre svega, naše antimonopolsko pravo karakteriše nedovoljan broj materijalno-pravnih normi. Postojeće norme su pretežno opšte, neizdiferencirane i neprikladne za primenu u praksi. Važni instituti antimonopolskog prava su najčešće u zakonima samo pomenuti, a nedovoljno materijalno pravno izgrađeni i time teško primenjivi. Najveći problem predstavlja gotovo potpuno odsustvo primene postojećih normi u praksi.

Sve ovo jasno ukazuje da od početka tranzicije tržišta nisu regulisana, a konkurencija je još uvek daleko od prakse.

Usvajanje propisa o konkurenciji usklađenih sa pravom Evropske Unije neophodan je uslov za evropske integracije, potpuno uključivanje u privredne tokove razvijenog sveta i za unapređivanje domaće privrede. Osnovi prava konkurencije Evropske Unije utvrđeni su posle drugog svetskog rata kada su ekonomije država-članica bile osiromašene, a zemlje razrušene. Jedna od temeljnih smernica razvoja tih zemalja je pravo konkurencije, a pređeni put uporediv je sa putem pred kojim se Srbija danas nalazi.

Pravo konkurencije Evropske Unije sadrži ključne instrumente za razvoj i kontrolu tržišne privrede. Usvajanje i primena prava konkurencije kakvo postoji u propisima Evropske Unije je osnovni spoljni i unutrašnji pravno-politički cilj, čije će postizanje olakšati domaća i strana ulaganja, omogućiti stvaranje konkurentnog tržišta i unaprediti celokupan razvoj domaće privrede.

Pravo konkurencije Evropske Unije sadrži rešenja koja su plod iskustva velikih demokratija. Izgrađeno je na članovima 81. i 82. (nekadašnjih 85. i 86.) Rimskog sporazuma, poluvekovnim radom Evropskog Saveta, Komisije i Suda. Ova rešenja, odnosno, pravila su tako postala pravo konkurencije cele Evrope, a njihovu primenu prihvataju Sjedinjene Američke Države, Kanada i Japan.

Član 81. (bivši član 85. Rimskog sporazuma) odnosi se na *Zabranu sporazuma koji narušavaju konkurenciju*²³:

"1. Protivan je zajedničkom tržištu i zabranjen svaki sporazum između preduzeća, svaka odluka udruženja preduzeća i svako usaglašeno ponašanje koje može uticati na razmenu između država članica i koje ima za cilj ili posledicu da spreči, ograniči ili izigra konkurenciju na zajedničkom tržištu, a naročito ako se odnosi na:

- a) neposredno ili posredno utvrđivanje kupovnih ili prodajnih cena, ili drugih uslova transakcije;
- b) ograničavanje ili kontrolu proizvodnje, isporuka, tehničkog razvoja ili ulaganja;
- v) podelu tržišta ili izvora nabavki;
- g) primenu različitih uslova na trgovačke partnere koji pružaju ekvivalentne prestacije, čime im se nanosi šteta u konkurenciji;
- d) uslovljavanje ugovaranja dodatnim prestacijama partnera, koje po svojoj prirodi ili prema trgovačkim običajima, nisu vezane za predmet ugovora.

2. Sporazumi ili odluke zabranjeni ovim članom su apsolutno ništavi.

²³ T. Rajčević, "Pravo konkurencije Evropske Unije", Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj Uniji, Beograd, 2005. godina, strana 9

3. Odredbe stava 1. ipak mogu biti izuzete od primene:

- na sporazum ili vrstu sporazuma između preduzeća,
 - na odluku ili vrstu odluka udruženja preduzeća,
 - na usaglašeno ponašanje ili na vrstu usaglašених ponašanja,
- koji doprinose unapređenju proizvodnje ili distribucije proizvoda, odnosno tehničkom ili ekonomskom napretku, koji korisnicima dodeljuju pravičan deo ostvarenog profita, a koji:
- a) zainteresovanim preduzećima ne nameću ograničenja koja nisu neophodna za postizanje tih ciljeva,
 - b) ne omogućavaju preduzećima da isključe konkurenciju u bitnom delu proizvoda u pitanju."

Član 82. (bivši član 86. Rimskog sporazuma) odnosi se na *Zabranu narušavanja konkurencije putem ekonomske moći*²⁴:

"Protivna je zajedničkom tržištu i zabranjena zloupotreba dominantnog položaja na zajedničkom tržištu ili bitnom delu tog tržišta, u meri u kojoj može ugroziti razmenu između država članica.

Zloupotreba se naročito sastoji u:

- a) posrednom ili neposrednom nametanju kupovnih ili prodajnih cena, ili drugih nepravičnih uslova transakcije;
- b) ograničavanju proizvodnje, isporuka ili tehničkog razvoja, na štetu potrošača;
- v) primenjivanju nejednakih uslova na trgovinske partnere koji pružaju ekvivalentne prestacije, čime im se nanosi šteta u konkurenciji;
- g) uslovljavanju ugovaranja prihvatnjem dodatnih prestacija od strane partnera koje, po svojoj prirodi ili po trgovačkim običajima, nisu vezane za predmet ugovora."

²⁴ T. Rajčević, "Pravo konkurencije Evropske Unije", Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj Uniji, Beograd, 2005. godina, strana 37

Stvaranje zajedničkog tržišta u okviru Evropske Unije podrazumeva postojanje elementarnih pravila za očuvanje konkurencije, kako na strani ponude tako i na strani tražnje u svim delatnostima. Zajedničko tržište je oblik ekonomskog povezivanja različitih privrednih prostora čiji su glavni elementi:

- ❖ unutrašnji element je sačinjen od četiri velike slobode (slobode kretanja robe, ljudi, usluga i kapitala) i prava konkurencije, pri čemu je predviđeno, u cilju omogućenja nesmetanog funkcionisanja unutrašnjih tržišta, harmonizovanje odgovarajućih nacionalnih regulativa država članica, i
- ❖ spoljni element je sačinjen od carinskog sistema koji je sa jedinstvenom carinskom tarifom primenjivanom na njenim spoljnim granicama.

Politika konkurencije široko je postavljena već u samom Rimskom ugovoru. Ugovorom su uređeni antimonopolska regulativa, antikartelske odredbe, horizontalni i vertikalni sporazumi, industrijska prava, primena pravila konkurencije, državna pomoć preduzećima. Daje se poseban status aktivnostima malih i srednjih preduzeća koje se tiču domena konkurencije. Pored toga, doneti su i propisi o kontroli spajanja preduzeća.

Opšti uslov za primenu prava konkurencije Evropske Unije je da se povredom pravila konkurencije oštećuje tzv. "međudržavna trgovina", tj. trgovina između zemalja članica. Kada je taj uslov ispunjen pravo konkurencije Evropske Unije ima prioritet u primeni u odnosu na nacionalno pravo konkurencije. Ako pomenuti opšti uslov nije ispunjen, povrede konkurencije se podvode pod odgovarajuća nacionalna prava zemalja članica. Važno je istaći da se normama prava konkurencije Evropske Unije ne uređuje nelojalna konkurencija ni onda kada akti nelojalne konkurencije oštećuju trgovinu između zemalja članica. Nelojalna konkurencija se u Evropskoj Uniji i nadalje reguliše nacionalnim pravima zemalja članica, kao i odgovarajućim međunarodnim konvencijama.

5.1. Državna pomoć

Svaka zemlja koja se uključuje u procese integracije sa Evropskom Unijom bi trebalo da razvije pravne norme i primenjuje pravila Evropske Unije vezana za nadziranje i međunarodno izveštavanje o direktnim i indirektnim davanjima države poslovnim subjektima, sektorima ili geografskim područjima. Za tu vrstu aktivnosti države u Evropskoj Uniji je u upotrebi sintagma državna pomoć. Osnovna ideja je da se izbegne nepropisno narušavanje konkurencije i obezbede uslovi za slobodnu trgovinu.

Ovaj vid regulisanja, nadziranja i međunarodnog dijaloga je novina u Srbiji. Razlozi za uvođenje novog zakonodavstva i praktičnih aktivnosti proističu prvenstveno iz unutrašnje potrebe Srbije, tj. iz interesa njenih stanovnika. Čak i površan uvid u nivo i strukturu direktnih subvencija pokazuju da su finansijska izdvajanja države relativno velika i da je problematičan način distribucije i merenja efekata pomoći države. Uz to, u postojećem sistemu državnih davanja postoji ogroman prostor za voluntarizam, korupciju i zloupotrebu radi sticanja prednosti, na primer na tržištu ili u nametanju političkih opcija. Za Srbiju je važno da preduzme aktivnosti u ovom novom procesu kako bi se ostvarili pozitivni efekti po konkurenciju i društveno blagostanje.

Drugi razlog za regulisanje, kontrolu i obezbeđivanje javnosti državne pomoći je harmonizacija sa zakonodavstvom Evropske Unije.

U zavisnosti od nacionalnih, pravnih i ustavnih zahteva, sistem državne pomoći generalno zahteva okvir specifičnog zakonodavstva kako bi se kreirale institucionalne nadležnosti i niz obaveza i prava u pogledu monitoringa i sistema izveštavanja. Takvo zakonodavstvo treba da osigura da državne pomoći ne ugrožavaju konkurenciju na domaćem tržištu, da se prate efekti mere državnih intervencija, da se poštuju međunarodna pravila i da su ekonomske politike u skladu sa najboljom međunarodnom praksom.

Pojam državna pomoć se odnosi na uticaj subvencija, poreskih olakšica i ostalih oblika vladinih koncesija na konkurenciju i trgovinu. Državna pomoć je oblik državne intervencije koja se koristi za promovisanje ekonomske aktivnosti kojom se određeni ekonomski subjekti, sektori ili regioni favorizuju u odnosu na druge. Na taj način državna pomoć narušava konkurenciju.

Jedan od članova Rimskog sporazuma koji se odnosi na državnu pomoć i koji se primenjuje u Evropskoj Uniji jeste član 87. Rimskog sporazuma.

Član 87. (bivši član 92. Rimskog sporazuma) odnosi se na *Državnu pomoć*²⁵:

"1. Pomoć koju dodeljuje država ili koja se dodeljuje pomoću državnih sredstava, bez obzira na oblik, a koja narušava ili može da naruši konkurenciju tako što daje prednost pojedinim preduzećima ili proizvodima u odnosu na konkurente, protivna je zajedničkom tržištu u meri u kojoj narušava razmenu između država članica, osim ako je dodeljena u skladu sa odredbama ovog sporazuma.

2. Nije protivna zajedničkom tržištu:

- a) socijalna pomoć individualnom potrošaču, ako proizvode ne diskriminiše prema poreklu;
- b) pomoć radi naknade štete nastale usled prirodne nepogode ili drugih vanrednih okolnosti;
- v) pomoć pojedinim regionima, naročito Nemačke koji su oštećeni nekadašnjom pripadnošću Istočnoj Nemačkoj, u meri u kojoj je pomoć neophodna da bi se nadoknadio ekonomski zaostatak usled podele države.

3. Može biti u skladu sa zajedničkim tržištem:

- a) pomoć u cilju unapređenja ekonomskog razvoja regiona u kojima je kvalitet života neuobičajeno nizak ili u kojima je nezaposlenost veoma velika;
- b) pomoć u cilju ostvarivanja projekta od zajedničkog evropskog interesa ili u cilju otklanjanja posledica teškog poremećaja ekonomije države članice;
- v) pomoć u cilju olakšavanja razvoja pojedinih aktivnosti ili ekonomskih regiona, ako ne narušava uslove razmene u meri koja bi bila suprotna zajedničkom interesu;
- g) pomoć u cilju promocije kulture i očuvanja nacionalnog kulturno umetničkog blaga, ako ne narušava uslove razmene i konkurencije u Zajednici u meri suprotnoj zajedničkom interesu;
- d) ostale kategorije pomoći koje utvrdi Savet kvalifikovanom većinom, na predlog Komisije".

²⁵ . Rajčević, "Pravo konkurencije Evropske Unije", Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj Uniji, Beograd, 2005. godina, strana 63

Nacionalni sistemi državne pomoći u zemljama van Evropske Unije prvi put su se pojavili poslednje decenije prošlog veka u okviru sporazuma Evropske Unije sa većinom zemalja koje su se kandidovale za članstvo za poslednje proširenje Evropske Unije, uključujući Rumuniju i Bugarsku. U okviru Evropskih sporazuma, od zemalja koje su se kandidovale za članstvo se zahtevalo da uvedu sistem monitoringa državne pomoći kako bi se osigurala transparentnost u dodeljivanju te pomoći. Ključna ideja je bila da se te zemlje naviknu na novi režim državne pomoći, a posebno na zahteve koji se tiču javnosti i izveštavanja. Na toj osnovi bi odmah nakon prijema u punopravno članstvo u Evropsku Uniju započela kontrola državne pomoći koju bi primenjivala Evropska komisija kao sa svakom zemljom članicom Evropske Unije. Namera Evropske Unije je da stvara aranžmane o slobodnoj trgovini samo sa zemljama koje mogu osigurati poštovanje pravila subvencionisanja. Na ovaj način bi se obezbedili jednaki uslovi za sve ekonomske subjekte na jedinstvenom tržištu Evropske Unije.

Proces kreiranja nacionalnog sistema državne pomoći kao prvi korak zahteva internu procenu onoga šta država (na raznim nivoima vlasti) čini kako bi pomogla ekonomske aktivnosti. U terminologiji Evropske Unije to je poznato kao *inventar državnih pomoći*. Njime se uspostavlja polazna osnova za pregled, monitoring i međunarodno izveštavanje. U nekim državama kreiranje inventara uključuje direktnu analizu državnog budžeta.

Drugi korak uvođenja režima državne pomoći je stvaranje *sistema monitoringa* kako bi se pratile promene osnovnog inventara. U tom koraku se utvrđuje pravna nadležnost kako bi se prikupili podaci od svih nivoa vlasti u državi, na jednom mestu (obično u Ministarstvu finansija). Na taj način mogu da se u inventar unose nove državne pomoći, prekinuta državna pomoć i vraćanje zabranjenih pomoći, kao i da se izvrši prilagođavanje programa inventara novim potrebama ili prioritetima države.

Inventar i sistem monitoringa prvenstveno služe internim potrebama državnih vlasti za stvaranje uvida u obim, strukturu državnih pomoći, kao i identifikovanje davalaca i primalaca svih vidova pomoći. Tako se stvara osnova za rešavanje važnih pitanja vezanih za zaštitu konkurencije, kao i za procene ekonomskih i drugih efekata realizovane državne pomoći na ekonomski razvoj i društveno blagostanje. Uz to, izveštavanje se odnosi i na redovne, godišnje rasprave o stanju državne pomoći i subvencije, obično u parlamentima. Pored internih razloga, inventar i monitoring služe i izveštavanju Evropske Unije o državnim pomoćima i subvencijama u zemlji. Izveštavanje je deo obaveza prema Evropskoj Uniji koje su definisane zakonom o državnoj pomoći zemlje koja jeste ili namerava da postane njen član.

Treći korak uspostavljanja sistema državne pomoći se naziva *mapiranje državne pomoći*. Prema metodologiji Evropske Unije, institucije nadležne za sistem državne pomoći bi trebalo da utvrde nivoe razvijenosti regiona, kako bi se maksimalni iznosi određenih vrsta državne pomoći odobravali samo određenim delovima zemlje (posebno nerazvijenim regionima).

Četvrti i poslednji korak stvaranja nacionalnog sistema državne pomoći je uvođenje kontrole nacionalnih mera državne pomoći na bazi već oformljenog zakonodavstva i principa Evropske Unije.²⁶

Sistem državne pomoći Srbije treba da bude dovoljno fleksibilan kako bi odgovarao budućim potrebama ekonomskog razvoja u zemlji i balansirao potrebe ekonomskog razvoja sa međunarodnim obavezama u pogledu regulacije državne pomoći. Važno je da sistem državne pomoći ne treba kreirati na način da ona guši potrebe nove inicijative politike ekonomskog razvoja u budućnosti, posebno pre nego što Srbija postane punopravni član Evropske Unije.

²⁶ B Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008. godina, strana 93, 94

Koncept regulisanja državne pomoći postavlja pitanje večite potrage za balansom između izvršavanja tradicionalnih finansijskih funkcija Vlade i pojačano obavezujućim pravilima Evropske Unije vezanim za razvoj i jačanje jedinstvenog tržišta. Ovakav pristup Evropske Unije je u skladu sa jednim od suštinskih ciljeva njenog formiranja-prevencijom narušavanja konkurencije i trgovine među državama članicama. U nedostatku jedinstvene ekonomske politike ili koncenzusa o potpunoj uniformnosti poreske politike, Evropska Unija je kreirala pravila i procedure vezane za davanje državne pomoći kako bi obezbedila punu primenu zaštite konkurencije na jedinstvenom tržištu.

S'obzirom da se Srbija priprema za pridruživanje Evropskoj Uniji pred nju će se postaviti zahtevi da preuzme i implementira regulatornu kontrolu države koja će održavati principe i biti kompatibilna sa preovlađujućim međunarodnim pravilima o državnoj pomoći. Ovi zahtevi stvaraju nove uslove za razvoj politike u oblastima kao što su strane direktne investicije, pregovori o trgovinskim sporazumima, privatizacija, sanacija i restrukturiranje preduzeća ili industrijskih grana, razvoj politike pomoći malim i srednjim preduzećima, regionalni razvoj. Sve to treba biti kombinovano sa sprovođenjem propisa o zaštiti konkurencije, kao i sa ekonomskom opravdanošću napora države da pomogne poslovnim subjektima, sektorima ili regionima. Mere državne pomoći su tako postale još važniji i zahtevniji deo priprema za pristupanje Evropskoj Uniji.

6. Finansijski sektor u Srbiji u 2008. godini

Finansijski sektor ima veliki značaj za razvoj i stabilnost ekonomije svake zemlje.

Nadzor nad celokupnim finansijskim sektorom poveren je Narodnoj banci Srbije u skladu sa zakonskom regulativom.

Ukupni finansijski sektor čine banke, lizing i osiguravajuće kompanije i dobrovoljni penzijski fondovi.

U 2008. godini ovaj sektor je činilo 34 banke (2 banke manje u odnosu na 2007. godinu), 24 osiguravajuće kompanije (4 kompanije više u odnosu na 2007. godinu), 17 lizing kompanija (broj kompanija se nije promenio u odnosu na 2007. godinu) i 10 dobrovoljnih penzijskih fondova (3 fonda više u odnosu na 2007. godinu).

*Tabela 9: Struktura finansijskog sektora 2007-2008
(u milijardama dinara)*

	2007.			2008.		
	Broj	Bilansna suma	Učešće (%)	Broj	Bilansna suma	Učešće (%)
Banke	36	1.563,75	90.2	34	1.776,95	89.3
Lizing kompanije	17	95,30	5.5	17	122,60	6.2
Osiguravajuće kompanije	20	70,60	4.1	24	84,80	4.3
Dobrovoljni penzijski fondovi	7	3,05	0.2	10	4,64	0.2
Ukupno	80	1.732,70	100.0	85	1.988,99	100.0

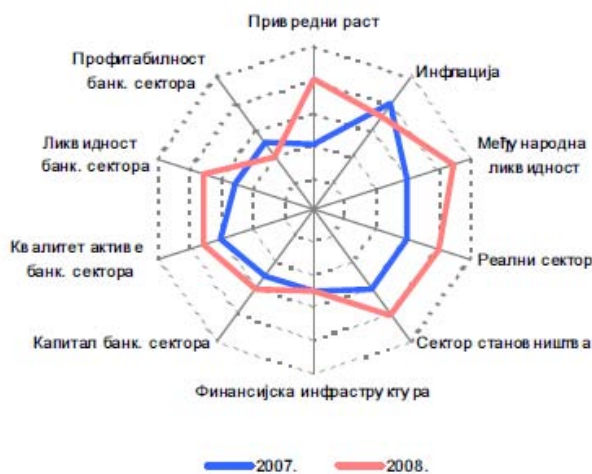
Izvor: www.nbs.rs

U finansijskom sistemu dominantnu ulogu i dalje ima bankarski sektor Srbije, sa učešćem od 89.3% u ukupnoj bilansnoj sumi, i predstavlja ključni faktor stabilnosti finansijskog sistema.

Tokom 2008. godine vršena je detaljna analiza faktora relevantnih za finansijsku stabilnost. Ona je uključivala analizu poslovanja finansijskih institucija i analizu okruženja u kome te institucije posluju. Cilj takvih analiza bilo je blagovremeno identifikovanje rizika, postojećih i potencijalnih, kojima je izložen finansijski sistem, a posebno bankarski sektor, i procena sposobnosti sistema da te rizike apsorbuje i ostane stabilan i sposoban da nesmetano funkcioniše.

Finansijska stabilnost je u 2008. godini očuvana uprkos snažnim negativnim efektima globalne finansijske krize. Konzervativna monetarna i prudencijalna politika koju je Narodna banka Srbije vodila u poslednjih nekoliko godina učinila je finansijski sistem otpornijim na prelivanje efekata krize. Zahvaljujući tome, sprečeno je naglo narušavanje stabilnosti finansijskih institucija i zadržano poverenje u ukupan sistem finansijskog posredovanja. Uprkos toj činjenici, rizici po finansijsku stabilnost su povećani u poređenju sa 2007. godinom.

Slika 3: Rizici po finansijsku stabilnost u 2008. godini naspram 2007. godine

Izvor: www.nbs.rs

Pokazatelji stabilnosti bankarskog sektora u 2008. godini zadržani su na visokom nivou. Otpornosti bankarskog sektora pre svega su doprinosile dobra likvidnost i visoka kapitalizovanost sektora, izgrađene anticikličnim monetarnim i supervizorskim merama u godinama koje su prethodile nastupanju krize.

Sektor osiguranja bio je stabilan u 2008. godini. Negativne posledice svetske krize koje su se manifestovale u usporavanju potencijala za rast ovog sektora nisu ugrozile stabilnost ukupnog finansijskog sistema Republike Srbije zahvaljujući niskom učešću ovog sektora u ukupnoj finansijskoj aktivni.

Narodna banka Srbije je od početka pojave efekata globalne finansijske krize pažljivo pratila i analizirala dešavanja na svetskom finansijskom tržištu i, u skladu sa svojim zakonskim ovlašćenjima, blagovremeno i adekvatno donosila prudencijalne i regulatorne odgovore na izazove koje je prelivanje finansijske krize stavilo pred domaće finansijske institucije.

7. Pokazatelji tržišne koncentracije

Prirodan tok tržišne utakmice i težnje učesnika na tržištu je da maksimizira prihode, minimizira troškove, poveća svoje tržišno učešće i obezbedi maksimiziranje dobiti, odnosno, profita. Svaki pojedinačni učesnik u tržišnoj utakmici teži da za sebe obezbedi poziciju u kojoj može da utiče kako na količinu proizvoda ili usluga, tako i na cenu proizvoda ili usluga koje pruža na datom tržištu. Dakle, savršeno konkurentsko tržište je ona tržišna struktura u kojoj je tržišna moć svakog od pojedinačnih učesnika tako mala da mu ne pruža mogućnost uticaja ni na količinu proizvoda ili usluga ni na cenu proizvoda ili usluga koje pruža na datom tržištu. Nasuprot savršenoj konkurenciji nalazi se nesavršena konkurencija u kojoj pojedinačna preduzeća poseduju tržišnu moć i utiču kako na količinu dobara ili usluga tako i na visinu cena tih dobara ili usluga na datom tržištu. Tipičan monopolski položaj nekog učesnika na tržištu je onaj koji mu obezbeđuje mogućnost da upravlja količinom i cenom dobara / usluga na datom tržištu, a kao rezultat takve pozicije obezbeđuje se monopolski profit. Sastavna odrednica monopolske pozicije je i ta da nasuprot monopolisti ne postoji blizak supstitut dobra / usluga koje pruža nosilac monopolskog položaja.

U ekonomskoj teoriji razvijeni su metodološki postupci i statističke metode za indirektno utvrđivanje, odnosno, merenje stepena nejednakosti učešća pojedinačnih učesnika u tržišnoj utakmici na datom geografskom tržištu, odnosno, tržištu dobara / usluga. Nejednakost učešća koja se iskazuje kroz koncentraciju tržišnog položaja pojedinačnog tržišnog aktera nužno ne znači i to da subjekt koji ima veće tržišno učešće istovremeno ima oligopolski ili monopolski položaj. Ukoliko postoji blizak supstitut ili mogućnost alternativnog odabira dobra / usluga na relevantnom tržištu, koncentracija tržišnog učešća sama po sebi ne znači i postojanje monopolskog položaja. Koncentracija, čak i položaj jedinog učesnika na datom tržištu kao monopoliste nužno ne znači i zloupotrebu tog položaja na štetu potrošača, ukoliko se dobra / usluge koje učesnik pruža na tržištu nalaze u režimu državne regulative, odnosno, kontrole. U ovom slučaju, klasični primeri su prirodni monopoli u sektoru komunalnih usluga, distribucije električne energije i slično.

Herfindahl Hirschman Indeks ili HHI je pokazatelj veličine preduzeća u odnosu na granu, istovremeno je pokazatelj konkurencije među njima. Radi se o ekonomskom konceptu koji se široko primenjuje u konkurentskom pravu i primeni antimonopolskog zakonodavstva.

HHI se jednostavno definiše kao suma kvadrata učešća na tržištu svakog pojedinačnog preduzeća. Ova karakteristika počiva na postupku po kome se tržišni udeli pojedinačnih učesnika na tržištu kvadriraju (pomnože na kvadrat) pre nego što se saberu. Primenom ovakvog postupka daje se dodatna težina preduzećima sa većim obimom tržišnog učešća.

Rezultat koji se dobija primenom HHI može biti iskazan u opsegu od 0 do 1 ako se procenti koriste kao decimalni brojevi. Ekvivalentno, indeks može da se kreće od 0 do 10.000 ako se procenti tržišnog učešća pojedinačnih preduzeća koriste kao celi brojevi. Maksimum u ovom slučaju je $100^2 = 10.000$.

Opadanje vrednosti (smanjenje) u Herfindahl Hirschman Indeks-u uopšteno pokazuje gubitak cenovne snage preduzeća i povećanje konkurencije, dok povećanje indeksa tržišnog učešća ukazuje na suprotno- rast dominantnog ili monopolskog položaja.

HHI ima sledeći izraz:

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2$$

Gde je:

S_i tržišni udeo preduzeća i na tržištu, n je broj preduzeća.

Mala vrednost indeksa pokazuje konkurenciju u grani bez dominantnih igrača. Ako sva preduzeća imaju podjednako učešće, recipročan indeks pokazuje broj preduzeća grane. Kada preduzeće ima nejednako učešće, recipročno indeks pokazuje ekvivalentni broj preduzeća u grani:

- HHI ispod vrednosti 0.1 (ili 1.000)- pokazuje nekoncentrovanu granu, odnosno, tržište;
- HHI između vrednosti 0.1 i 0.18 (ili 1.000 i 1.800)- pokazuje umerenu koncentraciju;
- HHI iznad vrednosti 0.18 (ili 1.800)- pokazuje visoku koncentraciju.

Koeficijent koncentracije ili CR_n pokazuje obim tržišnog udela najvećih n preduzeća u sektoru. Izbor broja n zavisi od samih karakteristika sektora i zahteva istraživanja. U ovom radu pratićemo tržišno učešće najvećih 5 banaka / osiguravajućih društava ($n=5$). Jasno je da viša vrednost indikatora ukazuje na viši stepen koncentracije sektora.

CR_n ima sledeći izraz:

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i$$

Gde je:

S_i tržišni udeo preduzeća i na tržištu, n je broj preduzeća.

Koeficijent koncentracije (CR_n) ukazuje na monopol kada ima vrednost 1 ili 100%, odnosno, na polipol kada ima vrednost 0 ili 0%.

Ovaj indikator pokazuje pravi značaj tek u komparacijama sa istim indikatorom u drugim uporedivim sistemima, odnosno, sličnim po svojoj veličini, kao i praćenjem njegove dinamike.

Kako se tržišna koncentracija povećava, konkurentnost i efikasnost opadaju i mogućnost tajnih dogovora i monopola rastu. U narednim glavama ova dva pokazatelja biće detaljno analizirana za bankarski sektor i sektor osiguranja.

Tržišna koncentracija se meri brojnim pokazateljima, zavisno od cilja istraživanja, ali najširu analitičku primenu imaju ova dva indikatora (Herfindahl Hirschman Indeks HHI i koeficijent koncentracije CR_n). Međutim, postoje i drugi poznati indikatori koji objašnjavaju parcijalne aspekte tržišne koncentracije:

- *The Hall-Tideman Index*
- *The Rosenbluth Index*
- *The comprehensive industrial concentration index*
- *The Hannah and Kay Index*
- *The U index*
- *The Hause Indices*
- *Entropy Measure*.²⁷

²⁷ J.A. Bikker and K. Haaf, "Measures of competition and concentration in the banking industry", De Nederlandsche Bank, September 2000, page 6

GLAVA II

Konkurencija u bankarskom sektoru

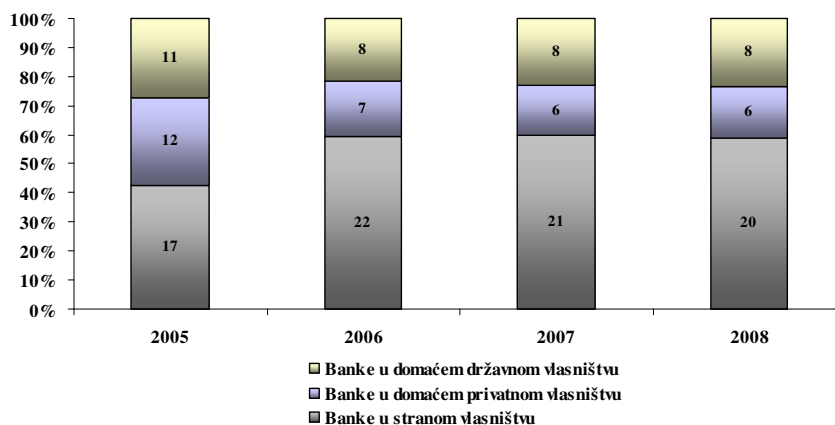
- 1. Učesnici na tržištu banaka*
- 2. Zbirni bilansi banaka*
- 3. Bilansne kategorije banaka*
- 4. Bilansni pokazatelji banaka*

1. Učesnici na tržištu banaka

Na kraju 2008. godine, bankarski sektor Srbije je imao ukupno tridesetčetiri banke, i to:

- * dvadeset u većinskom vlasništvu stranih akcionara,
- * šest sa pretežno privatnim kapitalom,
- * osam u većinskom vlasništvu Republike Srbije.

Grafikon 5: Vlasnička struktura banaka

Izvor: www.nbs.rs

Tokom godine izvršeno je:

- pripajanje "National Bank of Greece" a.d. Beograd "Vojvođanskoj banci" a.d. Novi Sad;
- pripajanje "NLB LHB banke" a.d. Beograd "NLB Continental banci" a.d. Novi Sad, koja je promenila ime u "NLB banka" a.d. Novi Sad;
- "Moskovska banka" a.d. Beograd je dobila dozvolu za rad i počela sa radom.

Pored "Moskovske banke", poslednje strane banke koja je došla da posluje u Srbiji, očekivalo se da će i dugo najavljivani dolazak "Gasprom banke" biti realizovan ove godine. Eventualni dolazak još jedne ruske banke pominje se u kontekstu kupovine "Univerzal banke".

2. Zbirni bilansi banaka

ZBIRNI BILANS STANJA BANAKA (u milionima dinara)

VRSTE RAČUNA		2008. godina	2007. godina
AKTIVA			
A	PLASMANI	1.678.435	1.477.349
I	Gotovina i gotovinski ekvivalenti	266.693	80.274
II	Opozivi depoziti i krediti	276.162	551.474
III	Potraživanja po osnovu kamata, naknada, prodaje, promene fer vrednosti derivata i druga potraživanja	9.747	6.567
IV	Dati krediti i depoziti	1.068.524	774.293
V	Hartije od vrednosti (bez sopstvenih akcija)	19.706	19.344
VI	Ostali plasmani	37.602	45.397
B	STALNA SREDSTVA	77.918	69.270
I	Udeli (učešća)	5.415	6.247
II	Nematerijalna ulaganja	6.321	6.054
III	Osnovna sredstva i investicione nekretnine	66.182	56.969
V	OSTALA SREDSTVA	18.050	12.659
G	ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	2.516	2.527
D	GUBITAK IZNAD IZNOSA KAPITALA	0	0
Đ	UKUPNA AKTIVA	1.776.919	1.561.805
PASIVA			
A	OBAVEZE	1.216.365	1.135.080
I	Transakcioni depoziti	271.269	300.530
II	Ostali depoziti	753.438	659.613
III	Primljeni krediti	189.546	169.555
IV	Obaveze po osnovu hartija od vrednosti	21	2.596
V	Obaveze po osnovu kamata, naknada i promene vrednosti derivata	2.091	2.786
B	OSTALE OBAVEZE	126.109	86.332
V	REZERVISANJA	13.976	11.345
G	ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE	582	558
D	UKUPNE OBAVEZE	1.357.032	1.233.315
Đ	KAPITAL	420.119	328.493
I	Akcijski i ostali kapital	332.725	272.846
II	Rezerve	74.285	47.636
III	Nerealizovani gubici po osnovu hartija od vrednosti raspoloživih za prodaju	116	0
IV	Akumulirana dobit / gubitak	12.993	8.011
E	UKUPNA PASIVA	1.776.919	1.561.805

Izvor: www.nbs.rs

ZBIRNI BILANS USPEHA BANAKA (u milionima dinara)

VRSTE RAČUNA	2008. godina	2007. godina
I NETO DOBITAK / GUBITAK PO OSNOVU KAMATA	95.935	63.404
1. Prihodi od kamata	157.770	106.942
2. Rashodi od kamata	61.835	43.538
II NETO DOBITAK / GUBITAK PO OSNOVU NAKNADA I PROVIZIJA	29.832	27.451
1. Prihodi od naknada i provizija	38.954	34.433
2. Rashodi od naknada i provizija	9.122	6.983
III NETO DOBITAK / GUBITAK PO OSNOVU KAMATA, NAKNADA I PROVIZIJA	125.767	90.854
IV NETO DOBITAK / GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI	926	3.293
1. Dobici po osnovu hartija od vrednosti	1.195	3.295
2. Gubici po osnovu hartija od vrednosti	269	2
V NETO PRIHOD / RASHOD OD KURSNIH RAZLIKA	53.201	6.959
VI PRIHODI OD DIVIDENDI I UČEŠĆA	985	1.081
VII OSTALI POSLOVNI PRIHODI	81.473	53.445
VIII RASHODI INDIREKTNIH OTPISA PLASMANA	103.899	61.149
IX OSTALI POSLOVNI RASHODI	87.189	72.712
X NETO PRIHOD / RASHOD OD PROMENE VREDNOSTI IMOVINE (1- 2)	70.094	1.702
1. Prihodi od promene vrednosti imovine i obaveza	209.070	64.271
2. Rashodi od promene vrednosti imovine i obaveza	138.976	62.569
XI DOBITAK / GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA	34.956	23.473
XII DOBITAK / GUBITAK PRE OPOREZIVANJA	34.956	23.473

Izvor: www.nbs.rs

Najveći deo bilansne aktive banaka predstavljaju Dati krediti i depoziti (60.13%), zatim slede Opozivi depoziti i krediti (15.54%) i Gotovina i gotovinski ekvivalenti (15.01%). Sve ostale stavke su sa učešćem manjim od 4%.

U poređenju sa prethodnom poslovnom godinom, određene stavke iskazale su znatno povećanje- Dati krediti i depoziti porasli su za 10.55%, a Gotovina i gotovinski elementi za 9.87%, dok su Opozivi depoziti i krediti opali za 19.77%. Kada je reč o ostalim stavkama, nemamo velike varijacije.

U pasivi bilansa stanja bankarskog sektora 76.36% čine pozajmljeni izvori finansiranja, a 23.64% kapital.

Najveći deo pozajmljenih izvora finansiranja čine Ostali depoziti sa 55.52%, zatim, Transakcioni depoziti sa 19.99%, pa, Primljeni krediti sa 13.97% i Ostale obaveze sa 9.15%. Sve ostale stavke su sa učešćem manjim od 2%.

U poređenju sa prethodnom godinom Ostale obaveze i Ostali depoziti su se povećali za 2.25%, odnosno, 2.04%, a Transakcioni depoziti su se smanjili za 4.38%. Kod ostalih stavki nema znatnih razlika.

U okviru kapitala, akcijski i ostali kapital iznosi 79.20% (što je 3.86% manje u odnosu na prethodnu godinu).

Banke su u 2008. godini iskazale pozitivan finansijski rezultat od 34.956 miliona dinara, posmatrano u neto iznosu (ukupan dobitak umanjen za ukupan gubitak, pre poreza na dobit).

Tabela 10: Finansijski rezultat banaka u Srbiji 2007-2008

FINANSIJSKI REZULTAT BANAKA (u milionima dinara)				
Rezultat poslovanja	31. decembar 2008.		31. decembar 2007.	
	Iznos	Broj banaka	Iznos	Broj banaka
1. Dobitak	44.145	26	29.802	26
2. Gubitak	9.189	8	6.329	9
Finansijski rezultat (1-2)	34.956	34	23.473	35

Napomena: uzet je neto dobitak / gubitak pre oporezivanja

Izvor: www.nbs.rs

Dvadesetšest banaka je poslovalo sa dobitkom od 44,1 milijardi dinara, dok je osam banaka iskazalo negativan finansijski rezultat u iznosu od 9,1 milijardi dinara.

Pet banaka sa najvećim dobitkom u 2008. godini je sa 26,7 milijardi dinara dobitka ostvarilo preko 60% ukupnog ostvarenog dobitka u bankarskom sektoru, a učešće u bilansnoj aktivi ovih pet banaka je oko 40%. To govori o visokoj profitabilnosti ovih poslovnih banaka.

Tabela 11: Finansijsku rezultat prvih 5 banaka u Srbiji 2008. godine

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u 000 dinara)			
Rang	Poslovno ime banke	Profit, 2008. godina	Tržišno učešće
1	Raiffeisen banka a.d. Beograd	6,962,749	15.77%
2	Banca Intesa a.d. Beograd	6,408,697	14.52%
3	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	6,038,097	13.68%
4	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	4,194,170	9.50%
5	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	3,131,827	7.09%
UKUPNO:		26,735,540	60.56%

Izvor: www.nbs.rs

Pet banaka sa najvećim gubitkom u 2008. godini je sa 8,7 milijardi dinara gubitka ostvarilo oko 94% ukupnog ostvarenog gubitka u bankarskom sektoru, a učešće u bilansnoj aktivi ovih pet banaka je oko 5%.

Tabela 12: Finansijsku rezultat zadnjih 5 banaka u Srbiji 2008. godine

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u 000 dinara)			
Rang	Poslovno ime banke	Profit, 2008. godina	Tržišno učešće
34	Metals-banka a.d. Novi Sad	-4,062,151	44.21%
33	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	-2,049,143	22.30%
32	Marfin Bank a.d. Beograd	-1,182,480	12.87%
31	KBC banka a.d. Beograd	-753,895	8.20%
30	Credy banka a.d. Kragujevac	-619,809	6.75%
UKUPNO:		-8,667,478	94.33%

Izvor: www.nbs.rs

Evidentno je da bi rezultati banaka bili još povoljniji da u poslednjem kvartalu prošle godine nije došlo do značajnih turbulencija u funkcionisanju ovog sektora.

3. Bilansne kategorije banaka

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u 000 dinara)

Rang	Poslovno ime banke	2008.godina		2007. godina	
		Aktiva	Tržišno učešće	Aktiva	Tržišno učešće
1	Banca Intesa a.d. Beograd	250,200,715	14.08%	194,757,667	12.84%
2	Komercijalna banka a.d. Beograd	170,861,371	9.62%	147,203,203	9.71%
3	Raiffeisen banka a.d. Beograd	160,895,536	9.05%	157,140,420	10.36%
4	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	124,029,267	6.98%	84,109,689	5.55%
5	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	114,398,731	6.44%	133,458,508	8.80%
6	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	89,513,798	5.04%	73,069,617	4.82%
7	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	86,711,705	4.88%	59,658,843	3.93%
8	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	83,428,495	4.70%	78,288,536	5.16%
9	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	71,893,224	4.05%	65,402,657	4.31%
10	ProCredit Bank a.d. Beograd	64,808,057	3.65%	61,656,961	4.07%
11	Volksbank a.d. Beograd	62,227,936	3.50%	52,986,926	3.49%
12	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	58,319,687	3.28%	50,649,190	3.34%
13	Erste Bank a.d. Novi Sad	49,187,125	2.77%	37,859,408	2.50%
14	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	48,311,127	2.72%	35,350,390	2.33%
15	Poljoprivredna banka Agrobanka a.d. Beograd	39,599,724	2.23%	34,874,709	2.30%
16	NLB banka a.d. Beograd	39,389,883	2.22%	25,074,895	1.65%
17	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	35,381,063	1.99%	32,104,784	2.12%
18	Piraeus Bank a.d. Beograd	31,556,256	1.78%	35,577,554	2.35%
19	Univerzal banka a.d. Beograd	25,331,388	1.43%	22,079,943	1.46%
20	Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd	24,271,220	1.37%	19,080,026	1.26%
21	Privredna banka Beograd a.d. Beograd	19,004,624	1.07%	11,888,148	0.78%
22	Metals-banka a.d. Novi Sad	18,633,289	1.05%	18,504,325	1.22%
23	Čačanska banka a.d. Čačak	17,784,698	1.00%	14,002,207	0.92%
24	Marfin Bank a.d. Beograd	17,117,841	0.96%	15,361,363	1.01%
25	KBC banka a.d. Beograd	16,377,819	0.92%	9,226,356	0.61%
26	Findomestic banka a.d. Beograd	12,110,140	0.68%	8,094,516	0.53%
27	Srpska banka a.d. Beograd	10,113,618	0.57%	10,034,584	0.66%
28	Credy banka a.d. Kragujevac	7,839,344	0.44%	7,829,561	0.52%
29	Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica	7,551,024	0.42%	6,942,530	0.46%
30	JUBMES banka a.d. Beograd	7,022,039	0.40%	5,122,142	0.34%
31	Privredna banka a.d. Pančevo	6,312,647	0.36%	6,028,403	0.40%
32	Opportunity banka a.d. Novi Sad	4,521,296	0.25%	2,325,621	0.15%
33	Moskovska banka a.d. Beograd	1,692,531	0.10%	0	0.00%
34	Kosovsko Metohijska banka a.d. Zvečan	522,200	0.03%	569,718	0.04%
UKUPNO:		1,776,919,418	100.03%		

Izvor: www.nbs.rs

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u milionima dinara)

UKUPNA AKTIVA BANAKA	2008. godina	2007. godina	2006. godina
	1.776.919	1.561.822	1.169.271

Izvor: *Biznis&Finansije, Finansije Top 2008*

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u 000 dinara)

Rang	Poslovno ime banke	jun, 2009. godina		mart, 2009. godina	
		Aktiva	Tržišno učešće	Aktiva	Tržišno učešće
1	Banca Intesa a.d. Beograd	274,887,506	14.78%	265,738,421	14.72%
2	Komercijalna banka a.d. Beograd	189,429,377	10.19%	185,615,595	10.28%
3	Raiffeisen banka a.d. Beograd	163,591,965	8.80%	157,397,481	8.72%
4	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	124,495,820	6.69%	116,803,025	6.47%
5	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	108,186,329	5.82%	111,719,261	6.19%
6	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	102,745,428	5.53%	85,049,967	4.71%
7	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	92,395,292	4.97%	88,491,408	4.90%
8	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	91,217,819	4.91%	74,502,256	4.13%
9	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	79,316,527	4.27%	82,654,316	4.58%
10	Volksbank a.d. Beograd	62,521,227	3.36%	63,260,864	3.50%
11	ProCredit Bank a.d. Beograd	62,005,564	3.33%	62,963,112	3.49%
12	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	57,349,610	3.08%	56,571,137	3.13%
13	Erste Bank a.d. Novi Sad	51,970,104	2.79%	50,562,077	2.80%
14	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	45,924,038	2.47%	47,096,894	2.61%
15	Poljoprivredna banka Agrobanka a.d. Beograd	45,688,691	2.46%	44,678,940	2.48%
16	NLB banka a.d. Beograd	39,068,254	2.10%	38,967,376	2.16%
17	Piraeus Bank a.d. Beograd	38,118,261	2.05%	38,605,754	2.14%
18	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	32,718,264	1.76%	37,377,726	2.07%
19	Univerzal banka a.d. Beograd	27,972,674	1.50%	26,981,580	1.49%
20	Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd	26,986,035	1.45%	24,307,010	1.35%
21	Čačanska banka a.d. Čačak	19,976,947	1.07%	18,289,420	1.01%
22	Privredna banka Beograd a.d. Beograd	19,009,417	1.02%	19,140,895	1.06%
23	Metals-banka a.d. Novi Sad	18,575,468	1.00%	19,226,524	1.07%
24	KBC banka a.d. Beograd	16,049,178	0.86%	15,895,765	0.88%
25	Marfin Bank a.d. Beograd	14,380,972	0.77%	15,154,612	0.84%
26	Findomestic banka a.d. Beograd	11,783,718	0.63%	11,783,123	0.65%
27	Srpska banka a.d. Beograd	9,735,168	0.52%	9,879,868	0.55%
28	Credy banka a.d. Kragujevac	7,944,582	0.43%	8,056,240	0.45%
29	Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica	7,784,198	0.42%	7,973,837	0.44%
30	JUBMES banka a.d. Beograd	6,981,779	0.38%	7,247,874	0.40%
31	Privredna banka a.d. Pančevo	4,550,812	0.24%	6,570,830	0.36%
32	Opportunity banka a.d. Novi Sad	4,395,389	0.24%	4,553,134	0.25%
33	Moskovska banka a.d. Beograd	1,252,446	0.07%	1,268,025	0.07%
34	Kosovsko Metohijska banka a.d. Zvečan	567,468	0.03%	548,258	0.03%
UKUPNO:		1,859,576,327	99.99%	1,804,932,605	99.98%

Izvor: www.nbs.rs

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u 000 dinara)

Rang	Poslovno ime banke u Srbiji	jun, 2009. godina		Poslovno ime banke u Hrvatskoj	jun, 2009. godina	
		Aktiva	Tržišno učešće		Aktiva	Tržišno učešće
1	Banca Intesa a.d. Beograd	274,887,506	14.78%	Zgrebačka banka d.d.	1,168,994,086	24.77%
2	Komercijalna banka a.d. Beograd	189,429,377	10.19%	Privredna banka Zagreb d.d.	795,123,217	16.85%
3	Raiffeisen banka a.d. Beograd	163,591,965	8.80%	Erste & Steiermarkische Bank d.d.	609,644,119	12.92%
4	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	124,495,820	6.69%	Raiffeisenbank Austria d.d.	487,881,972	10.34%
5	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	108,186,329	5.82%	Hypo Alpe-Adria-Bank d.d.	475,309,003	10.07%
6	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	102,745,428	5.53%	Societe Generale- Splitska banka d.d.	349,199,231	7.40%
7	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	92,395,292	4.97%	Hrvatska poštanska banka d.d.	192,703,180	4.08%
8	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	91,217,819	4.91%	OTP banka Hrvatska d.d.	159,678,187	3.38%
9	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	79,316,527	4.27%	Volksbank d.d.	100,607,447	2.13%
10	Volksbank a.d. Beograd	62,521,227	3.36%	Međimurska banka d.d.	35,909,974	0.76%
11	ProCredit Bank a.d. Beograd	62,005,564	3.33%	Podravska banka d.d.	33,445,160	0.71%
12	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	57,349,610	3.08%	Jadranska banka d.d.	28,933,425	0.61%
13	Erste Bank a.d. Novi Sad	51,970,104	2.79%	Istarska kreditna banka Umag d.d.	27,952,391	0.59%
14	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	45,924,038	2.47%	Karlovačka banka d.d.	27,697,446	0.59%
15	Poljoprivredna banka Agrobanka a.d. Beograd	45,688,691	2.46%	Banco Populare Croatia d.d.	25,576,291	0.54%
16	NLB banka a.d. Beograd	39,068,254	2.10%	Croatia banka d.d.	22,327,090	0.47%
17	Piraeus Bank a.d. Beograd	38,118,261	2.05%	Kreditna banka Zagreb d.d.	18,437,204	0.39%
18	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	32,718,264	1.76%	Credo banka d.d.	17,081,369	0.36%
19	Univerzal banka a.d. Beograd	27,972,674	1.50%	Centar banka d.d.	17,074,800	0.36%
20	Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd	26,986,035	1.45%	Imex banka d.d.	15,745,802	0.33%
21	Čačanska banka a.d. Čačak	19,976,947	1.07%	Vaba d.d. Banka Varaždin	15,726,978	0.33%
22	Privredna banka Beograd a.d. Beograd	19,009,417	1.02%	Partner banka d.d.	15,057,987	0.32%
23	Metals-banka a.d. Novi Sad	18,575,468	1.00%	Štedbanka d.d.	13,697,245	0.29%
24	KBC banka a.d. Beograd	16,049,178	0.86%	Slatinska banka d.d.	13,651,023	0.29%
25	Marfin Bank a.d. Beograd	14,380,972	0.77%	Banka kovanica d.d.	13,622,666	0.29%
26	Findomestic banka a.d. Beograd	11,783,718	0.63%	Veneto banka d.d.	10,957,269	0.23%
27	Srpska banka a.d. Beograd	9,735,168	0.52%	BKS Bank d.d.	7,250,509	0.15%
28	Credy banka a.d. Kragujevac	7,944,582	0.43%	Banka brod d.d.	5,614,363	0.12%
29	Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica	7,784,198	0.42%	Samoborska banka d.d.	4,904,440	0.10%
30	JUBMES banka a.d. Beograd	6,981,779	0.38%	Nava banka d.d.	4,261,684	0.09%
31	Privredna banka a.d. Pančevo	4,550,812	0.24%	Banka Splitsko- Dalmatinska d.d.	2,584,427	0.05%
32	Opportunity banka a.d. Novi Sad	4,395,389	0.24%	Primorska banka d.d.	1,799,989	0.04%
33	Moskovska banka a.d. Beograd	1,252,446	0.07%			
34	Kosovsko Metohijska banka a.d. Zvečan	567,468	0.03%			
UKUPNO:		1,859,576,327	99.99%	UKUPNO:	4,718,449,972 ²⁸	99.95%

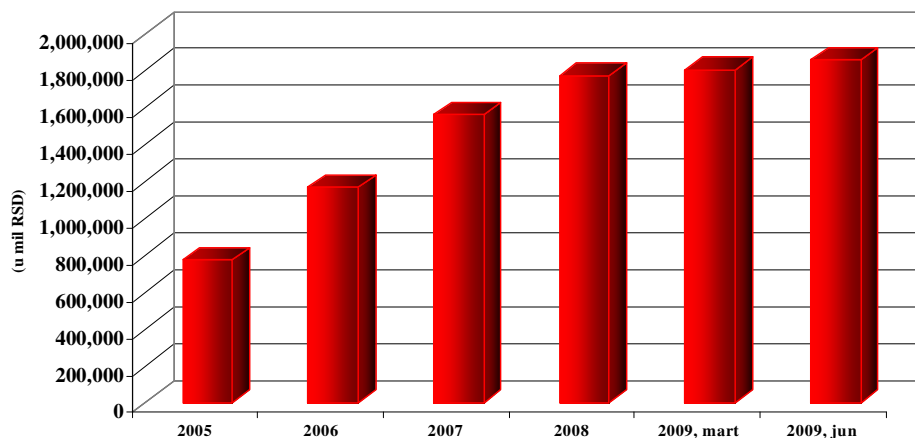
Izvor: www.nbs.rs, www.hnb.hr

²⁸ Kurs RSD: HRK na dan 18.09.2009. iznosio je 12.7792

Ukupna aktiva bankarskog sektora na kraju decembra 2008. godine iznosi 1.776,9 milijardi RSD, što predstavlja povećanje od 13.8% u odnosu na četvrti kvartal 2007. godine.

Ukupna aktiva bankarskog sektora na kraju juna 2009. godine iznosi 1.859,6 milijardi RSD, što predstavlja povećanje od 12.8% u odnosu na drugi kvartal 2008. godine.

Grafikon 6: Ukupna aktiva banaka u Srbiji

Izvor: www.nbs.rs

Možemo zaključiti da razvoj tržišta banaka u Srbiji, meren ukupnom bilansnom aktivom, pokazuje pozitivan trend.

Međutim, ako poredimo srpsko tržište banaka sa hrvatskim, naše "velike" banke su još uvek male banke u regionalnim razmerama. Ukupna bilansna aktiva na hrvatskom tržištu banaka, u drugom kvartalu 2009. godine iznosi 4.718,4 milijardi RSD, što je 2,5 puta veća od bilansne aktive u istom periodu na domaćem tržištu banaka.

Tržišno učešće je mereno visinom i rastom bilansne aktive u 2008. godini.

Od 34 banke, koliko ih trenutno posluje u Srbiji, 16 je zabeležilo rast tržišnog učešća, dok je 18 smanjilo tržišno učešće.

Najveći rast tržišnog učešća na bankarskom tržištu u 2008. godini imale su sledeće banke:

Tabela 13: Tržišno učešće prvih 5 banaka u Srbiji 2008. godine

BANKA	RAST TRŽIŠNOG UČEŠĆA
Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	1.43%
Banca Intesa a.d. Beograd	1.24%
Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	0.95%
NLB banka a.d. Beograd	0.57%
OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	0.39%

Izvor: www.nbs.rs

Najveći pad tržišnog učešća na bankarskom tržištu u 2008. godini imale su sledeće banke:

Tabela 14: Tržišno učešće zadnjih 5 banaka u Srbiji 2008. godine

BANKA	PAD TRŽIŠNOG UČEŠĆA
Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	-2.36%
Raiffeisen banka a.d. Beograd	-1.31%
Piraeus Bank a.d. Beograd	-0.57%
Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	-0.46%
ProCredit Bank a.d. Beograd	-0.42%

Izvor: www.nbs.rs

Na osnovu naredne tabele prvih 10 banaka na domaćem tržištu možemo zaključiti:

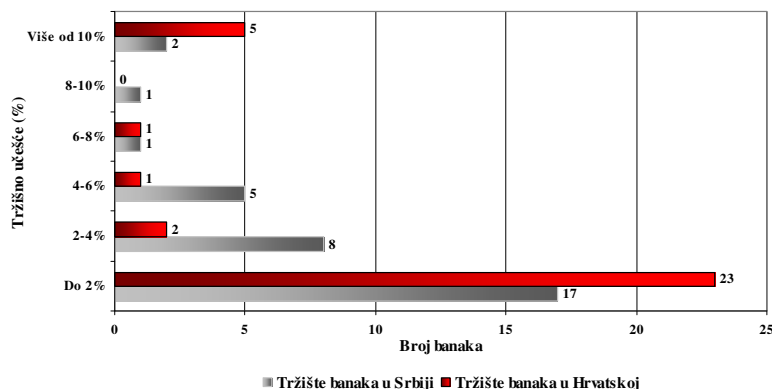
Tabela 15: Ukupna aktiva i tržišno učešće prvih 10 banaka u Srbiji 2008. godine (u 000 RSD)

Rang	Poslovno ime banke	2008.godina		Promena rang
		Aktiva	Tržišno učešće	
1	Banca Intesa a.d. Beograd	250,200,715	14.08%	0
2	Komercijalna banka a.d. Beograd	170,861,371	9.62%	+1
3	Raiffeisen banka a.d. Beograd	160,895,536	9.05%	-1
4	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	124,029,267	6.98%	+1
5	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	114,398,731	6.44%	-1
UKUPNO:		820,385,620	46.17%	
6	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	89,513,798	5.04%	+1
7	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	86,711,705	4.88%	+3
8	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	83,428,495	4.70%	-2
9	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	71,893,224	4.05%	-1
10	ProCredit Bank a.d. Beograd	64,808,057	3.65%	-1
UKUPNO:		1,216,740,899	68.49%	

Izvor: www.nbs.rs

- U okviru grupacije prvih 10 banaka nije došlo do značajnijih promena u tržišnom učešću. "Banka Intesa" je nastavila svoju dominaciju. Banka koja je ostvarila najveće povećanje u pogledu popravljavanja ranga je "Vojvođanska banka" koja je popravila tržišnu poziciju za 3 mesta.
- Prvih 5 banaka ima učešće od 46.2% što je na nivou učešća 2 banke na hrvatskom tržištu.
- Samo jedna banka ima tržišno učešće veće od 10%, jer banke daju prioritet sigurnosti i konsolidaciji profita u odnosu na tržišni udeo.

Grafikon 7: Tržišno učešće banaka u drugom kvartalu 2009. godine

Izvor: www.nbs.rs, www.hnb.hr

4. Bilansni pokazatelji banaka

BILANSNI POKAZATELJI BANAKA				
Redni broj	Poslovno ime banke	Stepen koncentracije (HHI) ²⁹		
		decembar, 2008. godina	mart, 2009 godina	jun, 2009 godina
1	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	22.09	24.01	24.70
2	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	10.76	9.80	9.49
3	Banca Intesa a.d. Beograd	198.25	216.68	218.45
4	Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd	1.88	1.82	2.10
5	Čačanska banka a.d. Čačak	1.00	1.02	1.14
6	Credy banka a.d. Kragujevac	0.19	0.20	0.18
7	Erste Bank a.d. Novi Sad	7.67	7.84	7.78
8	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	48.72	38.32	33.87
9	Findomestic banka a.d. Beograd	0.46	0.42	0.40
10	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	41.47	41.86	44.76
11	JUBMES banka a.d. Beograd	0.16	0.16	0.14
12	Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica	0.18	0.19	0.18
13	KBC banka a.d. Beograd	0.85	0.77	0.74
14	Komercijalna banka a.d. Beograd	92.54	105.68	103.84
15	Kosovsko Metohijska banka a.d. Zvečan	0.00	0.00	0.00
16	Marfin Bank a.d. Beograd	0.92	0.71	0.59
17	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	3.96	4.28	3.10
18	Metals-banka a.d. Novi Sad	1.10	1.14	1.00
19	Moskovska banka a.d. Beograd	0.01	0.00	0.00
20	NLB banka a.d. Beograd	4.93	4.67	4.41
21	Opportunity banka a.d. Novi Sad	0.06	0.06	0.06
22	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	7.40	6.81	6.10
23	Piraeus Bank a.d. Beograd	3.17	4.58	4.20
24	Poljoprivredna banka Agrobanka a.d. Beograd	4.97	6.15	6.05
25	Privredna banka a.d. Pančevo	0.13	0.13	0.06
26	Privredna banka Beograd a.d. Beograd	1.14	1.12	1.04
27	ProCredit Bank a.d. Beograd	13.32	12.18	11.09
28	Raiffeisen banka a.d. Beograd	81.90	76.04	77.44
29	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	16.40	17.06	24.11
30	Srpska banka a.d. Beograd	0.32	0.30	0.27
31	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	25.40	22.18	30.58
32	Univerzal banka a.d. Beograd	2.04	2.22	2.25
33	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	23.81	20.98	18.23
34	Volksbank a.d. Beograd	12.25	12.25	11.29
UKUPNO:		629.45	641.63	649.64

Izvor: *www.nbs.rs*

²⁹ HHI se izračunava kao zbir kvadrata tržišnih učešća banaka:

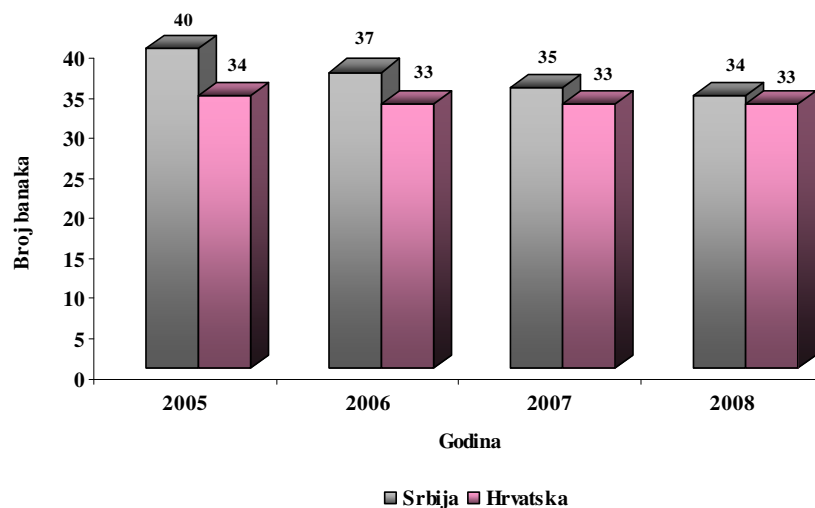
BILANSNI POKAZATELJI BANAKA

Redni broj	Poslovno ime banke u Srbiji	jun, 2009. godina	Poslovno ime banke u Hrvatskoj	jun, 2009. godina
		HHI		HHI
1	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	24.70	Banco Popolare Croatia d.d.	0.29
2	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	9.49	Banka Brod d.d.	0.01
3	Banca Intesa a.d. Beograd	218.45	Banka Kovanica d.d.	0.08
4	Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd	2.10	Banka Splitsko-Dalmatinska d.d.	0.00
5	Čačanska banka a.d. Čačak	1.14	Centar banka d.d.	0.02
6	Credy banka a.d. Kragujevac	0.18	Credo banka d.d.	0.13
7	Erste Bank a.d. Novi Sad	7.78	Croatia banka d.d.	0.13
8	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	33.87	Erste & Steiermärkische Bank d.d.	0.22
9	Findomestic banka a.d. Beograd	0.40	Hrvatska poštanska banka d.d.	166.93
10	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	44.76	Hypo Alpe-Adria-Bank d.d.	16.65
11	JUBMES banka a.d. Beograd	0.14	Imex banka d.d.	101.40
12	Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica	0.18	Istarska kreditna banka Umag d.d.	0.11
13	KBC banka a.d. Beograd	0.74	Jadranska banka d.d.	0.35
14	Komercijalna banka a.d. Beograd	103.84	Karlovačka banka d.d.	0.37
15	Kosovsko Metohijska banka a.d. Zvečan	0.00	Kreditna banka Zagreb d.d.	0.35
16	Marfin Bank a.d. Beograd	0.59	Kvarner banka d.d.	0.15
17	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	3.10	Medimurska banka d.d.	0.58
18	Metals-banka a.d. Novi Sad	1.00	Nava banka d.d.	0.01
19	Moskovska banka a.d. Beograd	0.00	OTP banka Hrvatska d.d.	11.42
20	NLB banka a.d. Beograd	4.41	Partner banka d.d.	0.10
21	Opportunity banka a.d. Novi Sad	0.06	Podravska banka d.d.	0.50
22	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	6.10	Primorska banka d.d.	0.00
23	Piraeus Bank a.d. Beograd	4.20	Privredna banka Zagreb d.d.	283.92
24	Poljoprivredna banka Agrobanka a.d. Beograd	6.05	Raiffeisenbank Austria d.d.	106.92
25	Privredna banka a.d. Pančevo	0.06	Samoborska banka d.d.	0.01
26	Privredna banka Beograd a.d. Beograd	1.04	Slatinska banka d.d.	0.08
27	ProCredit Bank a.d. Beograd	11.09	Société Générale-Splitska banka d.d.	54.76
28	Raiffeisen banka a.d. Beograd	77.44	Štedbanka d.d.	0.08
29	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	24.11	Vaba d.d. Banka Varaždin	0.11
30	Srpska banka a.d. Beograd	0.27	Veneto banka d.d.	0.05
31	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	30.58	Volksbank d.d.	4.54
32	Univerzal banka a.d. Beograd	2.25	Zagrebačka banka d.d.	613.55
33	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	18.23		
34	Volksbank a.d. Beograd	11.29		
	UKUPNO:	649.64		1363.82³⁰

Izvor: www.nbs.rs, www.hnb.hr

³⁰ Kurs RSD: HRK na dan 22.09.2009. iznosio je 12.8054

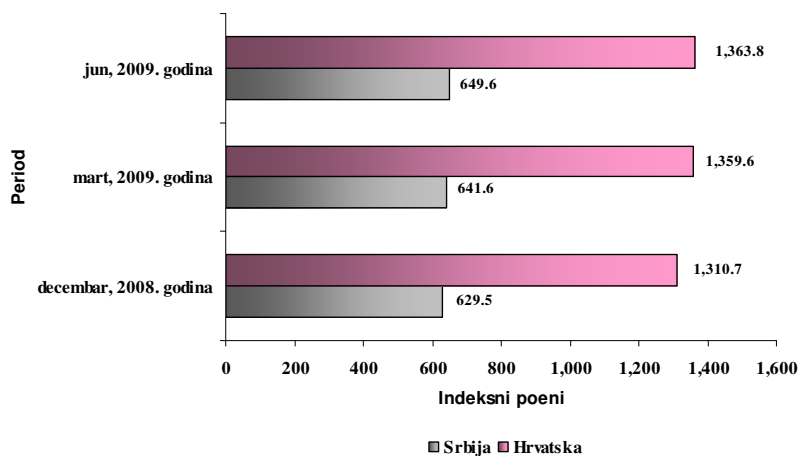
Grafikon 8: Banke na finansijskom tržištu

Izvor: www.nbs.rs, www.hnb.hr

Pokazatelj stepena koncentracije u bankarskom sektoru, Herfindahl Hirschman Indeks (HHI), sa nalazi na svom maksimumu od 650 indeksnih poena ukoliko posmatramo poslednja tri kvartala (decembar 2008, mart 2009, jun, 2009. godine). Minimum za ovaj period bio je u decembru 2008. godine sa 629 indeksnih poena. Iako je trend rastući, pomenuti pokazatelj je značajno ispod nivoa od 1000 indeksnih poena koji bi označio postojanje umerene koncentracije.

Grafikon 9: Stepen koncentracije (HHI)

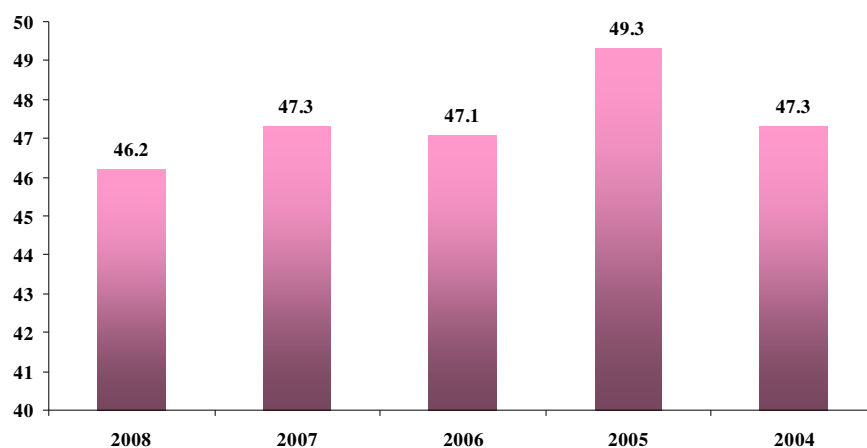
Izvor: www.nbs.rs, www.hnb.hr

Tabela 16: Koefficient koncentracije prvih 5 banaka u 2008. godini

Zemlje u regionu	Učešće najvećih 5 banaka u ukupnoj aktivi (CR ₅)	
	2008. godina	2007. godina
Bosna i Hercegovina	60.8%	56.7%
Slovenija	59.0%	59.7%
Srbija	46.2%	47.3%
Hrvatska	70.9%	71.6%

Izvor: Centralne banke pomenutih zemalja

Grafikon 10: Učešće prvih 5 banaka u ukupnoj aktivi u Srbiji 2008. godine

Izvor: www.nbs.rs

U bankarskom sektoru prvih pet banaka drži gotovo $\frac{1}{2}$ tržišta banaka. U finansijskom sektoru u Srbiji ovaj pokazatelj ukazuje na oligopol kada se radi o bankarskom sektoru.

Ukoliko posmatramo kretanje ovog pokazatelja u prethodnih pet godina možemo primetiti da nema znatnih promena. U bankarskom sektoru ovaj pokazatelj je bio najveći 2005. godine, a u 2008. godini došlo je do malog pada vrednosti ovog pokazatelja naspram prethodne godine.

GLAVA III

Konkurencija u sektoru osiguranja

- 1. Učesnici na tržištu osiguranja*
- 2. Zbirni bilansi osiguravajućih društava*
- 3. Bilansne kategorije osiguravajućih društava*
- 4. Bilansni pokazatelji osiguravajućih društava*

1. Učesnici na tržištu osiguranja

Broj društava za osiguranje u Srbiji je porastao sa dvadeset u 2007. godini na dvadesetčetiri u 2008. godini i to:

- ♣ dvadeset društva se bavilo isključivo poslovima osiguranja,
- ♣ tri društva se bavilo isključivo poslovima reosiguranja,
- ♣ jedno društvo se bavilo i poslovima osiguranja i reosiguranja.

Od društava koja su se bavila poslovima osiguranja:

- ❖ šest društava bavilo se isključivo životnim osiguranjem,
- ❖ devet društava bavilo se isključivo neživotnim osiguranjem,
- ❖ šest društava bavilo se i životnim i neživotnim osiguranjem.

Posmatrano prema vlasničkoj strukturi kapitala od dvadesetčetiri društva za osiguranje u 2008. godini:

- * sedamnaest društava je u većinskom stranom vlasništvu,
- * sedam društava je u većinskom domaćem vlasništvu, i to:
 - * jedno društvo u državno-društvenoj svojini,
 - * šest društava u privatnoj svojini.

U 2008. godini dozvolu za rad od strane Narodne banke Srbije dobile su:

- "AS osiguranje" neživotno osiguranje a.d. Beograd (januar, 2008. godina),
- "AIG Life osiguranje" a.d. Beograd (avgust, 2008. godina),
- "Sava životno osiguranje" a.d. Beograd (novembar, 2008. godina),
- "Wiener Re" a.d. Beograd (novembar, 2008. godina).

Treba napomenuti i "Societe Generale osiguranje" koje je dobilo dozvolu za rad od strane Narodne banke Srbije 31. jula 2009. godine. Još jedno francusko osiguravajuće društvo na tržištu osiguranja u Srbiji donelo je sa sobom investiciju od 3,5 miliona eura.

Ukupna investicija ovih novodospelih osiguravajućih društava iznosi preko 20 miliona eura i neposredno doprinosi jačanju finansijskih potencijala što ukazuje na stabilnost domaćeg finansijskog sistema uprkos svetskoj finansijskoj krizi.

U prodajnoj mreži, pored društava za osiguranje, do sada učestvuju i ostali učesnici na tržištu osiguranja:

- 14 banki koje su dobile dozvolu za obavljanje poslova zastupanja,
- 76 agencija i poslovnih jedinica za poslove pružanja drugih usluga u osiguranju,
- 159 fizičkih lica-preduzetnika koji poseduju dozvolu za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju,
- 8.163 fizička lica koja su dobila ovlašćenje za zastupanje, odnosno, posredovanje u osiguranju.

2. Zbirni bilansi osiguravajućih društava

ZBIRNI BILANS STANJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)			
VRSTA RAČUNA		2008. godina	2007. godina
AKTIVA			
A	STALNA IMOVINA- ULAGANJA	35,236,990	30,104,386
I	NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	0	0
II	NEMATERIJALNA ULAGANJA (IMOVINA)	670,801	602,366
III	GUDVIL (GOODWILL)	0	0
IV	NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIOLOŠKA SREDSTVA	19,083,825	12,964,531
V	DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI	15,482,364	16,537,489
B	OBRtnA IMAOVINA- POTRAŽIVANJA	49,570,432	40,519,629
I	ZALIHE	628,721	141,997
II	STALNA SREDSTVA NAMENJENA PRODAJI I SREDSTVA POSLOVANJA KOJA SE OBUSTAVLJA	159,678	168,738
III	KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA	48,613,337	40,037,917
IV	ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	168,696	170,977
V	POSLOVNA IMOVINA	84,807,422	70,624,015
G	GUBITAK IZNAD VISINE KAPITALA	0	0
D	UKUPNA AKTIVA	84,807,422	70,624,015
Đ	VANBILANSNA AKTIVA	1,299,707	541,258
PASIVA			
A	KAPITAL I REZERVE	25,323,920	24,671,840
I	OSNOVNI I OSTALI KAPITAL	20,620,845	18,908,988
II	NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	0	0
III	REZERVE	1,623,098	1,117,254
IV	REVOLARIZACIONE REZERVE	4,248,788	2,182,969
V	NEREALIZOVANI DOBICI PO OSNOVU HOV RASPOLOŽIVIH ZA PRODAJU	524,675	/
VI	NEREALIZOVANI GUBICI PO OSNOVU HOV RASPOLOŽIVIH ZA PRODAJU	2,742,706	/
VII	NERASPOREĐENA DOBIT	3,346,628	4,138,725
VIII	GUBITAK DO VISINE KAPITALA	2,297,408	1,676,096
IX	OTKUPLJENE SOPSTVENE AKCIJE	0	0
B	REZERVISANJA I OBAVEZE	59,483,502	45,952,175
I	DUGOROČNA REZERVISANJA	15,561,723	10,722,246
II	DUGOROČNE OBAVEZE	593,746	186,031
III	KRATKOROČNE OBAVEZE	4,037,929	3,760,316
IV	PASIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA	38,864,458	31,132,671
V	ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE	425,646	150,911
V	UKUPNA PASIVA	84,807,422	70,624,015
G	VANBILANSNA PASIVA	1,299,707	541,258

Izvor: www.nbs.rs

ZBIRNI BILANS USPEHA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)

VRSTA RAČUNA		2008. godina	2007. godina
A	POSLOVNI PRIHODI I RASHODI		
I	POSLOVNI (FUNKCIONALNI) PRIHODI	51,234,125	41,052,939
II	POSLOVNI (FUNKCIONALNI) RASHODI	30,069,663	26,206,497
III	DOBIT- BRUTO POSLOVNI REZULTAT	21,167,193	14,846,442
IV	GUBITAK- BRUTO POSLOVNI REZULTAT	2,731	0
B	TROŠKOVI SPROVOĐENJA OSIGURANJA	19,096,926	15,953,324
I	POSLOVNA DOBIT- NETO POSLOVNI REZULTAT	3,002,523	625,521
II	POSLOVNI GUBITAK- NETO POSLOVNI REZULTAT	934,987	1,732,403
III	FINANSIJSKI PRIHODI OSIM FINANSIJSKIH PRIHODA PO OSNOVU SREDSTAVA TEHNIČKIH REZERV	3,298,527	1,925,830
IV	FINANSIJSKI RASHODI OSIM FINANSIJSKIH RASHODI PO OSNOVU SREDSTAVA TEHNIČKIH REZERV	1,796,801	903,392
V	PRIHODI OD USKLADIVANJA VREDNOSTI IMOVINE I OSTALI PRIHODI	6,673,852	5,922,336
VI	RASHODI PO OSNOVU OBEZVREĐENJA IMOVINE I OSTALI RASHODI	7,818,738	4,321,048
VII	DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA	2,864,794	2,251,229
VIII	GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA	440,418	734,386
IX	NETO DOBITAK POSLOVANJA KOJI SE OBUSTAVLJA	32,741	9,697
X	NETO GUBITAK POSLOVANJA KOJI SE OBUSTAVLJA	40,030	25,583
V	DOBITAK PRE OPOREZIVANJA	2,860,970	2,235,471
G	GUBITAK PRE OPOREZIVANJA	443,883	734,463
D	POREZ NA DOBITAK	0	0
Đ	NETO DOBITAK	2,549,576	2,092,820
E	NETO GUBITAK	404,062	693,068
Ž	NETO DOBITAK KOJI PRIPADA MANJINSKIM ULAGAČIMA	0	0
Z	NETO DOBITAK KOJI PRIPADA VLASNICIMA MATIČNOG PRAVNOG LICA	0	0
I	ZARADA PO AKCIJI	11	943

Izvor: www.nbs.rs

U strukturi aktive društava za osiguranje sa stanjem na dan 31. decembar 2008. godine, na stalnu imovinu se odnosi 41.5% (od čega 22.5% na nekretnine, a 18.3% na dugoročne finansijske plasmane), dok se na obrtnu imovinu odnosi 58.5% (od čega na kratkoročne finansijske plasmane 27.2%, a na potraživanja po premijama 12%). Najveće učešće u aktivi u poslednje tri godine imaju kratkoročni finansijski plasmani – na dan 31. decembar 27.2%, sa rastom od 15.9% u odnosu na prethodnu godinu, za razliku od 2004. i 2005. godine kada su najveće učešće imale nekretnine, postrojenja i oprema.

U strukturi pasive, na dan 31. decembar 2008. godine tehničke rezerve su imale učešće od 60.7%, a kapital i rezerve 29.9%. Time je nastavljen trend povećanja učešća izdvajanja sredstava u tehničke rezerve započet u 2005. godini. Dok kapital beleži nešto usporeniji rast, sa 24,7 milijardi dinara u 2007. godini na 25,3 milijardi dinara u 2008. godini, tehničke rezerve u posmatranom periodu beleže rast od 30.3%. Najveći porast u strukturi ovih rezervi, sa stopom od 49.5%, imala je matematička rezerva, a značajan je i porast rezervisanih šteta (31.8%). Tome su doprineli podzakonskom regulativom u 2007. godini uvedeni kriterijumi za rezervaciju šteta i kontinuirani nadzor adekvatnosti tih rezervi, kao i preduzete mere.

Osiguravajuća društva su u 2008. godini iskazale pozitivan finansijski rezultat od 2,417 miliona dinara, posmatrano u neto iznosu (ukupan dobitak umanjen za ukupan gubitak, pre poreza na dobit).

Tabela 17: Finansijski rezultat osiguravajućih društava u Srbiji, 2007-2008

FINANSIJSKI REZULTAT OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)						
Rezultat poslovanja	2008. godina		2007. godina		2006. godina	
	Iznos	Broj osig. druš.	Iznos	Broj osig. druš.	Iznos	Broj osig. druš.
1. Dobitak	2,860,970	15	2,235,471	11	2,453,235	13
2. Gubitak	-443,883	9	-734,463	9	-726,812	4
3. Finansijski rezultat	2,417,087	24	1,501,008	20	1,726,423	17

Napomena: uzet je neto dobitak / gubitak pre oporezivanja

Izvor: www.nbs.rs

Petnaest osiguravajućih društava je poslovalo sa dobitkom od 2,861 milion dinara, dok je devet osiguravajućih društava iskazalo negativan finansijski rezultat u iznosu od 444 miliona dinara.

Pet osiguravajućih društava sa najvećim dobitkom u 2008. godini je sa 2,489 miliona dinara dobitka ostvarilo 87% ukupnog ostvarenog dobitka u sektoru osiguranja, a učešće u premiji ovih pet osiguravajućih društava je oko 32%.

Tabela 18: Finansijsku rezultat prvih 5 osiguravajućih društava u Srbiji 2008. godine

BILANSNE KATEGORIJE OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)			
Rang	Osiguravajuće društvo	Profit, 2008. godina	Tržišno učešće
1	A.D. za osiguranje "Dunav osiguranje"	1,400,734	48.96%
2	A.D. za osiguranje "Globos-osiguranje"	474,183	16.57%
3	A.D. za reosiguranje "Dunav-Re"	285,485	9.98%
4	A.D. za osiguranje "Energoprojekt Garant"	189,040	6.61%
5	A.D. za osiguranje "Grawe"	139,612	4.88%
UKUPNO:		2,489,054	87.00%

Izvor: www.nbs.rs

Pet osiguravajućih društava sa najvećim gubitkom u 2008. godini je sa 410 miliona dinara gubitka ostvarilo oko 92% ukupnog ostvarenog gubitka u sektoru osiguranja, a učešće u premiji ovih pet osiguravajućih društava je oko 13%.

Tabela 19: Finansijsku rezultat zadnjih 5 osiguravajućih društava u Srbiji 2008. godine

BILANSNE KATEGORIJE BANAKA (u 000 dinara)			
Rang	Osiguravajuće društvo	Profit, 2008. godina	Tržišno učešće
24	A.D. za osiguranje "Uniq" neživotno osiguranje	-216,495	48.77%
23	A.D. za osiguranje "Uniq" životno osiguranje	-84,870	19.12%
22	A.D. za osiguranje "Merkur"	-49,477	11.15%
21	A.D. za osiguranje "Credit Agricole Life"	-30,779	6.93%
20	A.D. za osiguranje "Wiener Stadtische osiguranje"	-28,441	6.41%
UKUPNO:		-410,062	92.38%

Izvor: www.nbs.rs

3. Bilansne kategorije osiguravajućih društava

BILANSNE KATEGORIJE OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)

Rang	Osiguravajuće društvo	Ukupna fakturisana premija			
		2008. godina	Tržišno učešće	2007. godina	Tržišno učešće
1	A.D. za osiguranje "Dunav osiguranje"	14,681,862	28.01%	13,829,853	30.76%
2	A.D. za osiguranje i reosiguranje "DDOR Novi Sad"	13,133,730	25.06%	12,630,818	28.10%
3	A.D. za osiguranje "Delta Generali Osiguranje"	8,515,142	16.25%	6,263,574	13.93%
4	A.D. za osiguranje "Wiener Stadtische osiguranje"	4,393,982	8.38%	3,620,514	8.05%
5	A.D. za osiguranje "Uniq" neživotno osiguranje	2,077,972	3.96%	766,863	1.71%
6	A.D. za osiguranje "Takovo"	1,769,586	3.38%	1,386,422	3.08%
7	A.D. za osiguranje "Triglav kopaonik"	1,704,489	3.25%	1,146,433	2.55%
8	A.D. za osiguranje "Grawe"	1,517,343	2.90%	1,308,050	2.91%
9	A.D. za osiguranje "AMS osiguranje"	1,291,129	2.46%	1,048,579	2.33%
10	A.D. za osiguranje "Sava osiguranje"	1,085,474	2.07%	810,305	1.80%
11	A.D. za osiguranje "Milenijum osiguranje"	813,946	1.55%	685,786	1.53%
12	A.D. za osiguranje "Uniq" životno osiguranje	429,486	0.82%	846,027	1.88%
13	A.D. za osiguranje "Globos-osiguranje"	349,645	0.67%	288,218	0.64%
14	A.D. za osiguranje "Energoprojekt Garant"	221,773	0.42%	181,036	0.40%
15	A.D. za reosiguranje "Dunav-Re"	185,538	0.35%	122,418	0.27%
16	A.D. za osiguranje "Merkur"	123,361	0.24%	5,691	0.01%
17	A.D. za osiguranje "Credit Agricole Life"	72,419	0.14%	13,155	0.03%
18	A.D. za neživotno osiguranje "As osiguranje"	29,834	0.06%	0	0.00%
19	A.D. za osiguranje "Basler" neživotno osiguranje	6,224	0.01%	0	0.00%
20	A.D. za osiguranje "Basler" životno osiguranje	3,259	0.01%	0	0.00%
21	A.D. za osiguranje "Aig Life osiguranje"	2,007	0.00%	0	0.00%
22	A.D. za reosiguranje "Delta Generali reosiguranje"	0	0.00%	0	0.00%
23	A.D. za osiguranje "Sava životno osiguranje"	0	0.00%	0	0.00%
24	A.D. za reosiguranje "Wiener Re"	0	0.00%	0	0.00%
UKUPNO:		52,408,201	99.99%		

Izvor: www.nbs.rs

BILANSNE KATEGORIJE OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)

UKUPNA FAKTURISANA PREMIJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA	2008. godina	2007. godina	2006. godina
	52,408,201	44,953,742	38,399,071

Izvor: www.nbs.rs

BILANSNE KATEGORIJE OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA (u 000 dinara)

Rang	Osiguravajuće društvo u Srbiji	2008. godina		Osiguravajuće društvo u Hrvatskoj	2008. godina	
		Premija	Tržišno učešće		Premija	Tržišno učešće
1	A.D. za osiguranje "Dunav osiguranje"	14,681,862	28.01%	Croatia osiguranje d.d.	41,642,874,012	33.54%
2	A.D. za osiguranje i reosiguranje "DDOR Novi Sad"	13,133,730	25.06%	Allianz Zagreb d.d.	14,368,639,814	11.57%
3	A.D. za osiguranje "Delta Generali Osiguranje"	8,515,142	16.25%	Euroherc osiguranje d.d.	13,926,435,347	11.22%
4	A.D. za osiguranje "Wiener Stadtische osiguranje"	4,393,982	8.38%	Jadransko osiguranje	8,718,173,808	7.02%
5	A.D. za osiguranje "Unika" neživotno osiguranje	2,077,972	3.96%	Kvarner Vienna Insurance Group d.d.	6,927,269,191	5.58%
6	A.D. za osiguranje "Takovo"	1,769,586	3.38%	Grawe Hrvatska d.d.	5,547,888,331	4.47%
7	A.D. za osiguranje "Triglav kopaonik"	1,704,489	3.25%	Osiguranje Zagreb d.d.	5,086,710,827	4.10%
8	A.D. za osiguranje "Grawe"	1,517,343	2.90%	Triglav osiguranje	4,842,997,051	3.90%
9	A.D. za osiguranje "AMS osiguranje"	1,291,129	2.46%	Merkur osiguranje	3,802,850,529	3.06%
10	A.D. za osiguranje "Sava osiguranje"	1,085,474	2.07%	Generali osiguranje d.d.	3,425,394,311	2.76%
11	A.D. za osiguranje "Milenijum osiguranje"	813,946	1.55%	Agram životno osiguranje d.d.	3,022,947,060	2.44%
12	A.D. za osiguranje "Unika" životno osiguranje	429,486	0.82%	Sunce osiguranje	2,388,525,301	1.92%
13	A.D. za osiguranje "Globos-osiguranje"	349,645	0.67%	Unika osiguranje d.d.	2,352,755,986	1.90%
14	A.D. za osiguranje "Energoprojekt Garant"	221,773	0.42%	Helios Vienna Insurance Group d.d.	1,471,679,113	1.19%
15	A.D. za reosiguranje "Dunav-Re"	185,538	0.35%	HOK osiguranje d.d.	1,346,512,382	1.08%
16	A.D. za osiguranje "Merkur"	123,361	0.24%	Croatia zdravstveno osiguranje d.d.	1,135,579,250	0.91%
17	A.D. za osiguranje "Credit Agricole Life"	72,419	0.14%	Cosmopolitan Life Vienna Insurance Group d.d.	1,053,422,113	0.85%
18	A.D. za neživotno osiguranje "As osiguranje"	29,834	0.06%	Erste osiguranje Vienna Insurance Group d.d.	964,695,059	0.78%
19	A.D. za osiguranje "Basler" neživotno osiguranje	6,224	0.01%	Basler životno osiguranje d.d.	829,283,691	0.67%
20	A.D. za osiguranje "Basler" životno osiguranje	3,259	0.01%	Velebit osiguranje d.d.	493,044,803	0.40%
21	A.D. za osiguranje "Aig Life osiguranje"	2,007	0.00%	Basler osiguranje d.d.	350,239,723	0.28%
22	A.D. za reosiguranje "Delta Generali reosiguranje"	0	0.00%	Cardif osiguranje d.d.	323,045,799	0.26%
23	A.D. za osiguranje "Sava životno osiguranje"	0	0.00%	Velebit životno osiguranje d.d.	101,869,311	0.08%
24	A.D. za reosiguranje "Wiener Re"	0	0.00%	Victoria životno osiguranje d.d.	10,412,898	0.01%
25				KD životno osiguranje d.d.	12,551,834	0.01%
26				Allianz Reosiguranje d.d.	0	0.00%
27				Croatia Lloyd d.d.	0	0.00%
28				Societe Generale osiguranje d.d. *	/	/
29				Victoria osiguranje d.d. *	/	/
UKUPNO:		52,408,201	99.99%	UKUPNO:	124,145,797,544 ³¹	100.00%

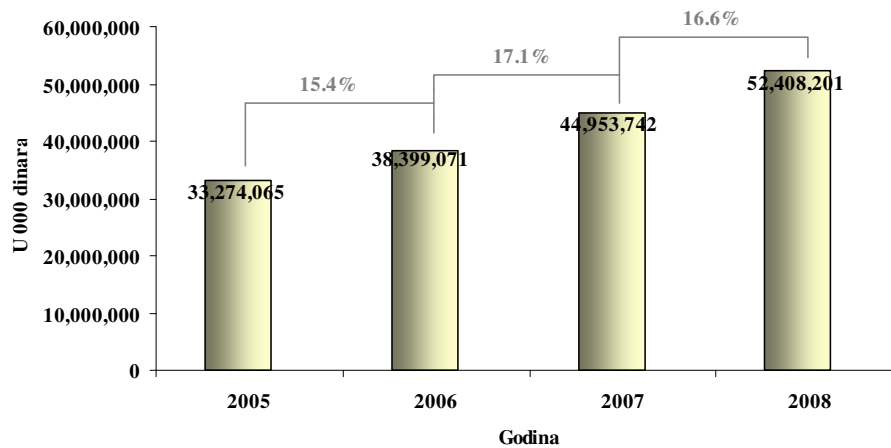
* Društvo za osiguranje je dobilo krajem 2008. godine dozvolu za rad od strane Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga

Izvor: www.nbs.rs, www.hanfa.hr

³¹ Kurs RSD: HRK na dan 08.10.2009. iznosio je 12.8169

Razvoj tržišta osiguranja u Srbiji, meren rastom premije, pokazuje pozitivan trend. Ukupna premija u 2008. godini u odnosu na premiju u 2007. godini porasla je za 16.6%.

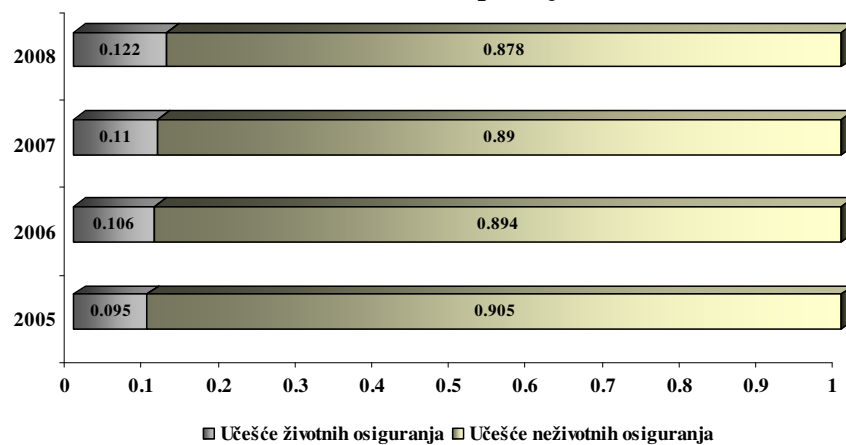
Grafikon 11: Premija osiguranja od 2005. do 2008. godine

Izvor: www.nbs.rs

U strukturi premije u 2008. godini učešće neživotnih osiguranja iznosilo je 87.8%, dok se učešće životnih osiguranja povećalo sa 11% u 2007. godini na 12.2% u 2008. godini.

Grafikon 12: Učešće životnih i neživotnih osiguranja u strukturi premije

Izvor: www.nbs.rs

Sektor osiguranja u Srbiji je nerazvijen i, po stepenu razvijenosti, nalazi se znatno ispod proseka zemalja u regionu.

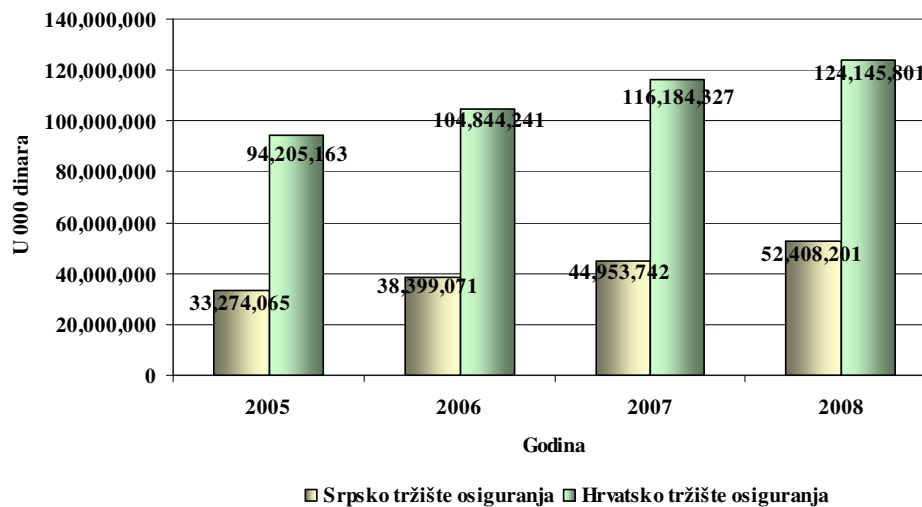
Grafikon 13: Premija osiguranja zemalja u okruženju 2008. godine

Izvor: www.nbs.rs

Na osnovu narednog grafikona možemo zaključiti da je ukupna fakturisana premija na godišnjem nivou na domaćem tržištu osiguranja znatno manja u poređenju sa hrvatskim tržištem osiguranja.

Grafikon 14: Premija osiguranja od 2005. do 2008. godine

Izvor: www.nbs.rs, www.hanfa.hr

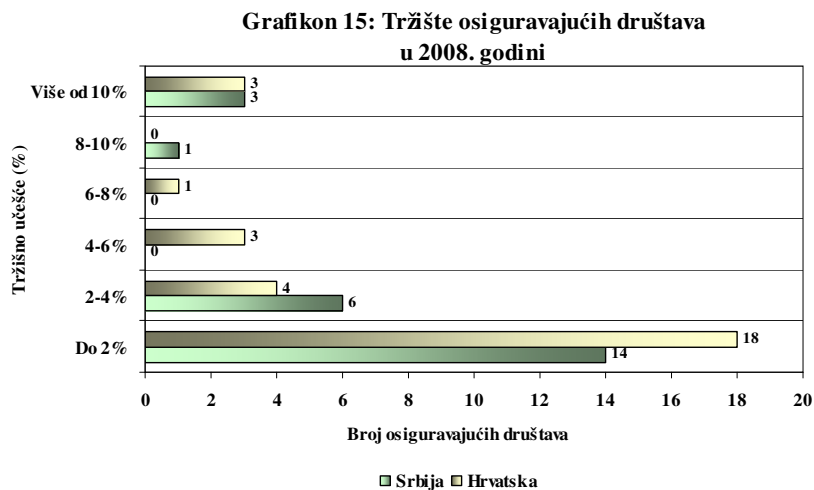
Tržišno učešće osiguravajućih društava je mereno visinom fakturisane premije u 2008. godini. Od dvadesetčetiri osiguravajuća društva, koliko trenutno posluje na domaćem tržištu, svega 4 je ostvarilo pad tržišnog učešća: "Dunav osiguranje" (-2.75%), "DDOR Novi Sad" (-3.04), "Grawe" (-0.01) i "Uniqa životno osiguranje" (-1.06%).

Najveći rast tržišnog učešća na tržištu osiguranja u 2008. godini imala su sledeća osiguravajuća društva:

Tabela 20: Tržišno učešće prvih 5 osiguravajućih društava u Srbiji, u 2008. godini

A.D. ZA OSIGURANJE "DELTA GENERALI OSIGURANJE"	+2.32
A.D. ZA OSIGURANJE "UNIQA" neživotno osiguranje	+2.25
A.D. ZA OSIGURANJE "TRIGLAV KOPAONIK"	+0.70
A.D. ZA OSIGURANJE "WIENER STADTISCHE OSIGURANJE"	+0.33
A.D. ZA OSIGURANJE "TAKOVO"	+0.30

Izvor: www.nbs.rs

Izvor: www.nbs.rs, www.hanfa.hr

Na kraju četvrtog kvartala 2008. godine po tri osiguravajuća društva imaju tržišno učešće preko 10%. Najveće tržišno učešće na srpskom tržištu imaju "Dunav osiguranje", "DDOR Novi Sad" i "Delta Generali osiguranje". "Dunav osiguranje" i "DDOR Novi Sad" su i dalje lideri na srpskom tržištu iako su u poslednjih 12 meseci izgubili zajedno gotovo šest procentnih poena tržišnog udela. Pored ova tri osiguravajuća društva, od ostalih osiguravajućih društava po tržišnom učešću izdvaja se "Wiener Stadtische osiguranje", jer je nadomak dvocifrenom učinku, dok su drugi prilično daleko od takvog rezultata.

Treba napomenuti da je i na srpskom i na hrvatskom tržištu najveći broj osiguravajućih društava koje imaju tržišno učešće manje od 2%.

4. Bilansni pokazatelji osiguravajućih društava

BILANSNI POKAZATELJI OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

Redni broj	Osiguravajuće društvo	Stepen koncentracije (HHI) ³²	
		2008. godina	2007. godina
1	A.D. za osiguranje "Aig Life osiguranje"	0.00	0.00
2	A.D. za osiguranje "AMS osiguranje"	6.05	5.43
3	A.D. za neživotno osiguranje "As osiguranje"	0.00	0.00
4	A.D. za osiguranje "Basler" životno osiguranje	0.00	0.00
5	A.D. za osiguranje "Basler" neživotno osiguranje	0.00	0.00
6	A.D. za osiguranje "Credit Agricole Life"	0.02	0.00
7	A.D. za osiguranje i reosiguranje "DDOR Novi Sad"	628.00	789.61
8	A.D. za osiguranje "Delta Generali Osiguranje"	264.06	194.04
9	A.D. za reosiguranje "Delta Generali reosiguranje"	0.00	0.00
10	A.D. za osiguranje "Dunav osiguranje"	784.56	946.18
11	A.D. za reosiguranje "Dunav-Re"	0.12	0.07
12	A.D. za osiguranje "Energoprojekt Garant"	0.18	0.16
13	A.D. za osiguranje "Globos-osiguranje"	0.45	0.41
14	A.D. za osiguranje "Grawe"	8.41	8.47
15	A.D. za osiguranje "Merkur"	0.06	0.00
16	A.D. za osiguranje "Milenijum osiguranje"	2.40	2.34
17	A.D. za osiguranje "Sava osiguranje"	4.28	3.24
18	A.D. za osiguranje "Sava životno osiguranje"	0.00	0.00
19	A.D. za osiguranje "Takovo"	11.42	9.49
20	A.D. za osiguranje "Triglav kopaonik"	10.56	6.50
21	A.D. za osiguranje "Uniq" neživotno osiguranje	15.68	2.92
22	A.D. za osiguranje "Uniq" životno osiguranje	0.67	3.53
23	A.D. za reosiguranje "Wiener Re"	0.00	0.00
24	A.D. za osiguranje "Wiener Stadtische osiguranje"	70.22	64.80
UKUPNO:		1807.17	2037.20

Izvor: www.nbs.rs

³² HHI se izračunava kao zbir kvadrata tržišnih učešća osiguravajućih društava.

BILANSNI POKAZATELJI OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

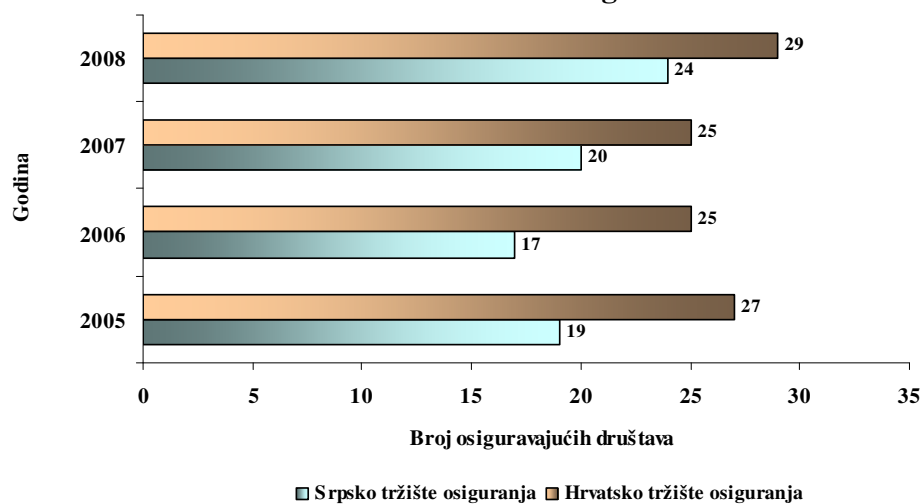
Redni broj	Osiguravajuće društvo u Srbiji	HHI	Osiguravajuće društvo u Hrvatskoj	HHI
		2008. godina		2008. godina
1	A.D. za osiguranje "Aig Life osiguranje"	0.00	Agram životno osiguranje d.d.	5.95
2	A.D. za osiguranje "AMS osiguranje"	6.05	Allianz Reosiguranje d.d.	0.00
3	A.D. za neživotno osiguranje "As osiguranje"	0.00	Allianz Zagreb d.d.	133.86
4	A.D. za osiguranje "Basler" životno osiguranje	0.00	Basler osiguranje d.d.	0.08
5	A.D. za osiguranje "Basler" neživotno osiguranje	0.00	Basler životno osiguranje d.d.	0.45
6	A.D. za osiguranje "Credit Agricole Life"	0.02	Cardif osiguranje d.d.	0.07
7	A.D. za osiguranje i reosiguranje "DDOR Novi Sad"	628.00	Cosmopolitan Life Vienna Insurance Group d.d.	0.72
8	A.D. za osiguranje "Delta Generali Osiguranje"	264.06	Croatia Lloyd d.d.	0.00
9	A.D. za reosiguranje "Delta Generali reosiguranje"	0.00	Croatia osiguranje d.d.	1124.93
10	A.D. za osiguranje "Dunav-Re"	784.56	Croatia zdravstveno osiguranje d.d.	0.83
11	A.D. za reosiguranje "Dunav-Re"	0.12	Erste osiguranje Vienna Insurance Group d.d.	0.61
12	A.D. za osiguranje "Energoprojekt Garanti"	0.18	Euroherc osiguranje d.d.	125.89
13	A.D. za osiguranje "Globos-osiguranje"	0.45	Generali osiguranje d.d.	7.62
14	A.D. za osiguranje "Grave"	8.41	Grawe Hrvatska d.d.	19.98
15	A.D. za osiguranje "Merkur"	0.06	Helios Vienna Insurance Group d.d.	1.42
16	A.D. za osiguranje "Milenijum osiguranje"	2.40	HOK osiguranje d.d.	1.17
17	A.D. za osiguranje "Sava osiguranje"	4.28	Jadransko osiguranje	49.28
18	A.D. za osiguranje "Sava životno osiguranje"	0.00	KD životno osiguranje d.d.	0.00
19	A.D. za osiguranje "Takovo"	11.42	Kvarner Vienna Insurance Group d.d.	31.14
20	A.D. za osiguranje "Triglav kopaonik"	10.56	Merkur osiguranje	9.36
21	A.D. za osiguranje "Unika" neživotno osiguranje	15.68	Osiguranje Zagreb d.d.	16.81
22	A.D. za osiguranje "Unika" životno osiguranje	0.67	Societe Generale osiguranje d.d.*	/
23	A.D. za reosiguranje "Wiener Re"	0.00	Sunce osiguranje	3.69
24	A.D. za osiguranje "Wiener Stadtische osiguranje"	70.22	Triglav osiguranje	15.21
25			Unika osiguranje d.d.	3.61
26			Velebit osiguranje d.d.	0.16
27			Velebit životno osiguranje d.d.	0.01
28			Victoria osiguranje d.d.*	/
29			Victoria životno osiguranje d.d.	0.00
UKUPNO:		1807.17		1552.85³³

* Društvo za osiguranje je dobilo krajem 2008. godine dozvolu za rad od strane Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga

Izvor: www.nbs.rs, www.hanfa.hr

³³ Kurs RSD: HRK na dan 08.10.2009. iznosio je 12.8169

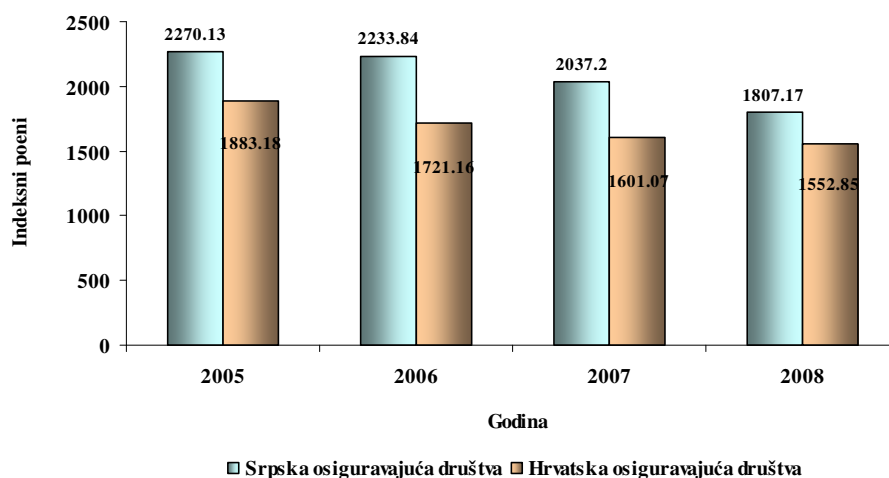
**Grafikon 16: Broj osiguravajućih društava
od 2005. do 2008. godine**

Izvor: www.nbs.rs, www.hanfa.hr

Tržište osiguranja u Srbiji i dalje ima karakteristike koncentrisanog tržišta, ali mereno Herfindahl Hirschman Indeks-om koncentracija je smanjena sa visokog na umereni nivo, kao rezultat ulaska novih društava za osiguranje.

Grafikon 17: Herfindahl Hirschman Indeks (HHI)

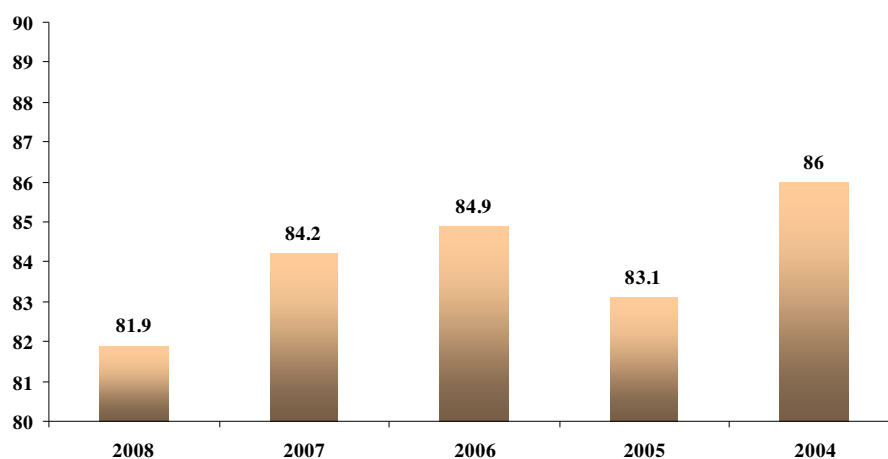
Izvor: www.nbs.rs, www.hanfa.hr

Tabela 21: Koefficient koncentracije prvih 5 osiguravajućih društava u 2008. godini

Zemlje u regionu	Učešće najvećih 5 osiguravajućih društava u ukupnoj premiji (CR ₅)	
	2008. godina	2007. godina
Bosna i Hercegovina	44.8%	46.0%
Slovenija	77.1%	78.4%
Srbija	81.7%	82.6%
Hrvatska	68.9%	69.2%

Izvor: Centralne banke pomenutih zemalja

Grafikon 18: Učešće prvih 5 osiguravajućih društava u ukupnij premiji u Srbiji 2008. godine

Izvor: www.nbs.rs

U sektoru osiguranja pet najvećih osiguravajućih društava obuhvata oko $\frac{4}{5}$ tržišta osiguranja. U finansijskom sektoru u Srbiji ovaj pokazatelj teži ka monopolu kada je reč o sektoru osiguranja.

Ukoliko posmatramo kretanje ovog pokazatelja u prethodnih pet godina možemo primetiti da je najveća vrednost ovog pokazatelja dostignuta u 2004. godini. U 2008. godini iskazan je pad od 2.3% naspram 2007. godine.

ZAKLJUČAK

Antimonopolska politika predstavlja jedan od ključnih segmenata tranzicije ka tržišnoj ekonomiji. Nekonkurentne tržišne strukture, naročito monopoli, u uslovima tržišne privrede uz minimalnu državnu intervenciju i privatne svojine generišu veoma nepovoljne efekte po društveno blagostanje. Zbog toga korenite promene na ovom planu, pre svega formulisanje odgovarajuće antimonopolske politike i uspostavljanje delotvornih antimonopolskih institucija, predstavlja preduslov za uspostavljanje efikasnog tržišnog mehanizma, odnosno, za uvećanje ekonomske efikasnosti. U mnogim zemljama u tranziciji, javnost nije svesna potrebe donošenja i sprovođenja antimonopolske politike. Dok su na početku procesa tranzicije svima manje više jasni razlozi za privatizaciju i restrukturiranje preduzeća, monetarnu stabilizaciju i konvertibilnost valute, liberalni režim spoljne trgovine, antimonopolska politika nekako uvek ostaje u senci spektakularnih promena institucijalnog okvira.

Istraživanje tržišnih struktura i zaštita konkurencije, kao i sprečavanje pojave monopola predstavljaju imperativ gotovo svake zemlje u tranziciji. Izgradnja efikasnog tržišnog privrednog sistema jeste bolan i dugotrajan proces. On je posebno otežan u slučajevima neravnomernog privrednog razvoja i strukturalnih problema. U takvim situacijama neophodan je sklad ekonomske i razvojne politike sa jedne i aktivnosti nadležnih regulatornih organa, tipa komisija ili agencija za zaštitu konkurencije, sa druge strane.

Na primeru Srbije pitanje razvoja i zaštite konkurencije još više je izraženo u svetlu činjenica da se srpska privreda suočava sa relativno niskim stepenom konkurentnosti. Uzroci takvih pojava leže upravo u visokom stepenu dominacije na pojedinim tržištima i neefikasnosti antimonopolskog zakonodavstva. Naravno, u otklanjanju akutnih problema potrebno je imati širi pristup koji uključuje analizu najmanje tri elementa- tržišnih struktura, ponašanja učesnika i efekat takvog ponašanja.

Srpska privredna struktura danas nije dovoljno konkurentna, jer još uvek nema dovoljno veliki broj, međusobno zaista osamostaljenih, nepovezanih i zaista kompetitivnih i konkurentnih aktera.

Usvajanje novog Zakona o zaštiti konkurencije trebalo bi da predstavi spremnost Srbije da ispuni obavezu koju ima svaka zemlja koja želi da postane član Evropske Unije- da utemelji instituciju koja će biti efektivno nezavisna i u stanju da sprovede neophodne politike zaštite konkurencije.

Finansijski sistem Srbije je i dalje izrazito bankocentričan. Apsolutni porast obima poslovanja nebankarskih finansijskih sektora samo blago uvećava njihovo relativno učešće u finansijskom sistemu. Uočava se opšti trend smanjenja tržišne koncentracije.

U finansijskom sistemu Srbije banke su zadržale izrazito dominantnu poziciju upravljajući sa 90.2% ukupnih finansijskih sredstava. Pozicija sektora osiguranja ostaje gotovo nepromenjena, pa društva za osiguranje upravljaju sa 4.1% ukupne imovine finansijskog sistema.

U Srbiji trenutno posluje 34 banke, a imajući u vidu veliki broj banaka sa izrazito malim tržišnim učešćem, realno je očekivati da će se u budućnosti bankarski sektor ukрупnjavati. Bankarski sektor može se smatrati tržištem sa visokoizraženom konkurencijom, te i izvesno ukрупnjavanje bankarskog sektora ne bi narušilo dostignuti nivo konkurencije.

Za razliku od bankarskog sektora, gde se broj banaka iz godine u godinu smanjuje, tržište osiguranja u Srbiji postaje sve atraktivnije, pa se broj osiguravajućih društava iz godine u godinu povećava. Dolaskom novih inostranih osiguravajućih društava konkurencija je sve jača i zdravija.

Konkurentnost srpske ekonomije danas može se povećavati samo postepeno, mukotrpnim reformama i investicijama, tehnološkim progresom, strukturnim i organizacionim promenama, ali zato i čitavim setom mera od kojih su najvažnije reforme realnog i finansijskog sektora.

LITERATURA:

- [1] A. Mayrand, "Concentration and competition in the financial sector", Economic Council of Canada (Ottawa), 1988
- [2] A. Stevanović, "Zaštita konkurencije u Srbiji", Srpska Pravna Revija, broj 6/2007
- [3] "Banke, tržište kapitala, osiguravajuće i lizing kompanije", Economist Media Group, Beograd, 2008. godina
- [4] "Banke, tržište kapitala, osiguravajuće i lizing kompanije", Economist Media Group, Beograd, 2009. godina
- [5] D. Dašić, "Principi ekonomike", Fakultet za poslovno pravo, Beograd, 2005. godina
- [6] B. Drašković, V. Vuković, "Tržišne strukture i zaštita konkurencije", Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Beograd, 2008
- [7] D. Jansen and J. de Haan, "Increasing concentration in European banking: a macro-level analysis", Research Memorandum WO no. 743, September 2003
- [8] "Ekonomska enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1984. godina
- [9] "Ekonomski leksikon", Savremena administracija, Beograd, 1975. godina
- [10] J.A. Bikker and K. Haaf, "Measures of competition and concentration in the banking industry", De Nederlandse Bank, Amsterdam, 2002
- [11] J. A. Bikker, L. Spierdijk, "Measuring and explaining competition in the financial sector", De Nederlandse Bank, Amsterdam, 2009
- [12] J. D'Arista, "Financial Concentration", Political Economy Research Institute, University of Massachusetts, Amherst, 2009
- [13] M. Drakulić, "Osnovi poslovnog prava", Fakultet Organizacionih Nauka, Beograd, 2001. godina
- [14] M. Porter, "Konkurentna prednost", Asee, Novi Sad, 2007. godina

- [15] M. Porter, "O konkurenciji", Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 2008. godina
- [16] "Međunarodna konkurentnost i ekonomski rast Srbije", Centar za visoke ekonomske studije, Beograd, 2008. godina
- [17] N. Fillipaki, C. Staikouras, "Competition and Concentration in the New Europe Banking Landscape", European Financial Management, Vol. 12, No. 3, June 2006
- [18] N. Savić, M. Džunić, "Konkurentnost Srbije u regionu", Univerzitet Singidunum, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 2008. godina
- [19] "Pravna enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1979. godina
- [20] S. Barać, B. Stakić, "Osnovi ekonomije", Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, 2004. godina
- [21] T. Rajčević, "Pravo konkurencije Evropske Unije", Vlada Republike Srbije, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj Uniji, Beograd, 2005. godina
- [22] "Competitive Analysis in Banking: Appraisal of the Methodologies", Journal article by Nicola Cetorelli, Economic Perspectives, Vol. 23, 1999

ČASOPISI:

- [1] "Bankar"
- [2] "Biznis & Finansije"
- [3] "Biznis & Finansije", "Finansije Top 2008"
- [4] "Ekonomist"
- [5] "Finansije"

ZAKONI:

[1] "Antimonopolski zakon", Službeni list SRJ, broj 29/96

[2] "Zakon o zaštiti konkurencije", Službeni glasnik RS broj 51-09

ELEKTRONSKI IZVORI:

[1] www.a-zn.si

[2] www.azobih.gov.ba

[3] www.cbbh.ba

[4] www.ceves.org.yu

[5] www.doingbusiness.org

[6] www.hanfa.hr

[7] www.hnb.hr

[8] www.mfin.sr.gov.yu

[9] www.nbs.rs

[10] www.nbs.sk

[11] www.parlament.gov.rs

[12] www.sam.org.rs

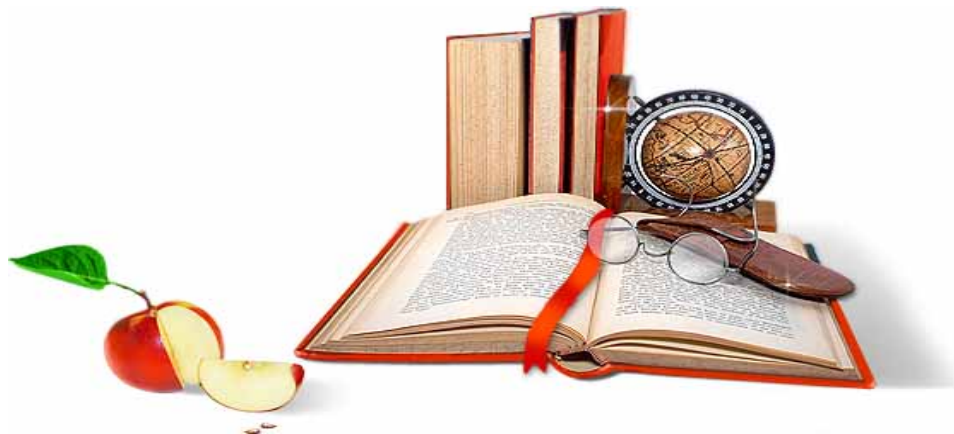
[13] www.stat.gov.rs

[14] www.weforum.org

[15] www.wikipedia.org

BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI
MATERIJALI.**

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.MATURSKI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.ESSAYSX.COM

WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO **[SEMINARSKI](#)**, **[DIPLOMSKI](#)** ILI **[MATURSKI](#)** RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE **[GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#)** KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U **[BAZI](#)** NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU **[IZRADA RADOVA](#)**. PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM **[FORUMU](#)** ILI NA **MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM**